

Liviu I. Cocei

SimpliCitate
Meditații sentențioase

EDITURA
Muzeului de Istorie Galați
2020

LIVIU I. COCEI

SimpliCitate

Meditații sentențioase

© EMIGI 2020.

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate Editurii Muzeului de Istorie Galați. Orice preluare, parțială sau integrală, a textului sau a materialului grafic din această lucrare se face numai cu acordul scris al editurii.

EDITOR: Cristian-Dragoș CĂLDĂRARU

Machetă grafică: Ovidiu NEDU

Coperta: „Dunărea la Tulcea” (pictură în ulei), de Paraschiv BEJAN

Coperte și fotoprosesare: Alexandru ȘEITAN

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COCEI, LIVIU IULIAN**

SimpliCitate : meditații sentențioase / Liviu Iulian Cocei ;
pref.: A. G. Secară. - Galați : Editura Muzeului de Istorie Galați,
2020

ISBN 978-606-8769-27-1

I. Secară A. G (pref.)

821.135.1

© 2020 Editura MUZEULUI DE ISTORIE GALAȚI

Galați, str. Alexandru Ioan Cuza, nr. 80, cod 800010

Redacția: tel.: 0236 460797, Fax2Mail: 0336-880008

E-mail: muzeuistoriegalați@yahoo.com

Web: <http://migl.ro/>

ISBN 978-606-8769-27-1

LIVIU I. COCEI

SimpliCitate

Meditații sentențioase

Prefață:
a.g. secară

EDITURA
Muzeului de Istorie Galați

Galați, 2020

„Satirul cu potir”
Desen în creion; autor: Mădălina Cocei

*Oliviei,
a cărei pedagogie a ironiei abia începe*

„Tot ce prisosește produce un efect dăunător. Legea simplității și a naivității, compatibilă și cu sublimul cel mai înalt, se aplică tuturor artelor frumoase. Lipsa de spirit îmbracă orice forme, pentru a se ascunde în spatele lor.” (Arthur Schopenhauer, *Parerga și Paralipomena*)

„*Gânditorul*. – El este un gânditor – asta înseamnă că se pricepe să ia lucrurile mai simplu decât sunt.” (Friedrich Nietzsche, *Știința veselă*)

„Esența filosofiei constă în spiritul de simplitate. Fie că examinăm spiritul filosofic în el însuși sau prin operele sale, fie că facem comparație între filosofie și știință ori între o filosofie și alte filosofii, întotdeauna vom descoperi cât de superficială este complicația; construcția nu-i decât un accesoriu, iar sinteza, o aparență: a filozofa este un act simplu.” (Henri Bergson, *Gândirea și mișcarea*)

(Ne)Cuprins:

Ironologia nu este plată precum Pământul! <i>Exordiu quasi-ironic</i> , de a.g. secară.....	13
Meditații sentențioase	23
Addenda. Ironism și victimizare. Eseu despre limitele culturale ale libertății de exprimare.....	85

Cu... vânt înainte!

Ironologia nu este plată precum Pământul! ***Exordiu quasi-ironic***

O carte în vogă este, de câteva săptămâni, *Pământul este plat*, Humanitas, 2019, de Alex Doppelgänger – unde se încearcă să se dea de cap raportului dintre știință și neștiința mascată în pseudoștiință: „când dai șanse egale pseudoștiinței și științei în mass media, câștigă pseudoștiința, nu știința! Publicul înțelege că există într-adevăr o controversă, că știința are un oponent legitim. Când permiți pseudoștiinței să urce pe aceeași treaptă cu știința, nu crezi o lume mai bună, nu ameliorezi gândirea critică și nu faci un pas în plus spre adevăr. Ba din contră, facem cu toții un pas înapoi, iar noaptea minții câștigă teren.”

Cea de-a doua carte a lui Liviu I. Cocei devine, *volens nolens*, complementară cărții-star a lui Doppelgänger, pledând pentru nu neapărat noua filosofie absolută a ironologiei, ci mai degrabă pentru o nouă investire a filosofiei ostracizate din nou (regimul comunist o izolase bine, noile regimuri au

Liviu I. Cocei

scos-o rapid din licee), războiul fiind declarat (cu mânuși aristocratice) tot minților întunecate...

Este o carte complementară și primei cărți a lui L. I. Cocei, *Surâsul lui Momus*, continuându-se idei, demonstrații, portretul lumii actuale. Explicându-se subtitlul *Surâsului...*, *Eseuri de ironologie aplicată în filosofie și științele sociale*, se pleacă de la Kierkegaard, părintele analizei totale a ironiei, ajungându-se la Wayne C. Booth care considera „știința ironiei ca fiind disciplina disciplinelor”. Pentru că în istorie filosofia fusese considerată „regina științelor”, pe baza acestor premise se poate trage concluzia că ironologia ar putea fi noua filosofie, născută din apropierea aproape apocaliptică dintre filosofia postmodernistă și cea postumanistă, pardon, de la „postmodernizarea cinismului” către postumanizarea cinismului.

Fără malițiozitate, să avem norocul să intre astfel Galațiul în istoria filosofiei? Nepornind de la sentimentul gălățean al ființei, dar ajungând la școala academică gălățeană de filosofie (desigur, influențată de cele de la Iași, București, Cluj, dar mai ales de marii filosofi ai lumii, poate puțin și de spiritul Păltinișului și de cortegiul funerar al lui Cioran!), ba coborând până către electrizantul Marcus Cocceius Nerva (Liviu beneficiind, printre altele, și de un stagiul de cercetare doctorală în Italia), lăsând, totuși, gluma deoparte, ironologul nostru întregește o generație de intelectuali având rădăcini gălățene, dar care se

SimpliCitate

remarcă din Mexic până în China, via bătrâna Europă, la granițele dintre eseu, filosofie, științe, istorie, publicistică, religie, (strict literar-artistic este altă discuție, poate de la Galați pornind deja un nou Brâncuși sau un nou Gogol) această generație fiind pentru Galațiul spiritual precum cea din „1927” pentru România Mare (a fost un 1927 și pentru Spania!). Dacă Liviu Cocei se va regăsi și simți bine printre nume precum Doru Căstăian, pr. Radu Preda, Silviu Lupașcu, Viorel Rotilă, George Enache, George Silion, Nona Rapotan, Florian Banu, Ovidiu Nedu, Decebal Nedu, Adrian Pohrib, Paul Gabor, Arthur Tuluș, Ion Cordoneanu, Mihail Androne, Nelu Stamate, Richard Constantinescu, pr. Ioan Popoiu, Cătălina Dobre, Sorin Atanasiu, Codrin Vasiloancă Smirnoff, Leonard Matei, Oana Dugan, Mirel Floricică, deloc în ultimul rând Elena și Iulian Grigoriu și cu siguranță se poate ajunge la măcar 100 de... tineri nemuritori în aceste domenii (operele și realizările celor de mai sus îmi sunt doar mie mai cunoscute și este mai mult ca sigur că am uitat chiar și vreun prieten), tineri care vor schimba în bine ceea ce se poate schimba, poate și cu ajutorul ironologiei.

Al cărei cel mai bun avocat este Liviu Cocei, care propune, pe lângă Exercițiul în sine al Ironologiei pure, și alte exerciții, precum cel al absenței personale, exercițiul împotriva tendinței de victimizare, exercițiul eschatologic... Desigur, nu sunt

Liviu I. Cocei

exerciții pentru o minte leneșă, ceea ce se re-propune este continua cunoaștere a lumii:

„Pe scurt, pentru a gândi cu mintea ta trebuia să te eliberezi de obișnuințele și prejudecățile majorității concetățenilor tăi. Iar semnul libertății de gândire era felul în care cineva își exprima ideile – maniera constând într-o continuă punere sub semnul întrebării a ceea ce *se știe* despre lucruri, fenomene sau valori și mai ales *cum* se ajunge la cunoaștere. Or, tocmai constatarea imposibilității cunoașterii absolute, coroborată cu permanenta chestionare a realității (supusă devenirii), conduce la o oarecare îngăduință față de metehnele fiecărei persoane în parte și, deci, la o veritabilă toleranță. Până la urmă, în aceasta constă valoarea libertății de gândire și de exprimare.”

Desigur, în preajma lui Dionysos, gânditorul nu se îmbată cu apă rece: este un lucid „cameleon” filosofic cu permis de cameleonizare (cam cum este agentul 007 cu licență de a ucide), fiind și nietzschean (cum altfel cu o astfel de sentință: „*Prin ce se deosebesc spiritele tari de cele firave*. Prin faptul că nu se așteaptă ca speranța să moară ultima. Mai precis, cei puternici știu că speranța nu trebuie să moară de moarte bună. Cu cât este depistată și anihilată mai devreme, cu atât mai bine.”), dar și cioranian, kierkegaardian, noician, neo-stoic (stoicism socratic) sau (tot neo) cinic.

SimpliCitate

Cât de danez, și ne putem gândi și la Kierkegaard, dar și la Karen Blixen, poate suna acest aforism: „Asemeni unei antilope învăluite tacticos de lei, inima trebuie să facă față unor subtile atacuri și ocoluri scrutătoare ale pretendenților.”!

Aforismul și fragmentul filosofic predomină în manuscris, dar există și un studiu mai amplu, intitulat „Ironism și victimizare. Eseu despre limitele culturale ale libertății de exprimare”, unde intriga este asigurată „de anumite dubii și experiențe personale, dar și de unele răspunsuri la întrebările de natură stoică – precum „există vreo diferență între *a răni* și *a ofensa*?” sau „când putem spune că *durerea* se distinge de *suferință*?” – analizate pe larg de consilierul filosofic Lou Marinoff în textul intitulat retoric „Jignirea înseamnă vătămare?”. În era corectitudinii politice, considerată de acesta un fel de maladie culturală, lumea tinde să se împartă în două categorii distincte: una nu suportă niciun fel de ofensă, iar cealaltă nu pare a avea vreo problemă în acest sens.”

Soluția: „ținând cont că în societatea globală tind să fie valorizate în mod special aparența, celebritatea, renumele bunurilor materiale (uneori și spirituale) de larg consum, o soluție împotriva tendinței de autovictimizare pentru care pledez aici este în primul rând de natură stoică, iar în al doilea rând de inspirație socratică. Referindu-ne la Epictet, de exemplu, filosof antic invocat și de Marinoff, știm

Liviu I. Cocei

că își încuraja discipolii, printre altele, să se implice în viața socială și, ca atare, să îi accepte provocările inerente. Altfel spus, fiecare trebuie «să îndure ofensele, să suporte un frate, un tată, un fiu, un vecin sau un companion de călătorie nerezonabil»¹. Ușor de zis, dar cum putem trece peste o «obraznică» luare în derâdere și alte «nedreptăți» de felul acesta? Printr-o îngemănare între indiferența stoică și ironia socratică!”

Nu este neglijată, cum ziceam, nici „sfera cinismului” care ajută la portretizarea lumii în care trăim: „Fiecare stat și fiecare religie își are extremiștii săi, pe care, în momente de cumpănă îi lasă să își arate „colții” și chiar „să muște”. Măreția unui stat sau a unei religii, însă, constă în puterea sau, mai bine zis, în măsura în care acestea sunt în stare să-și țină în frâu „câinii”, respectiv să-i „dreseze”, în așa fel încât „mușcătura” lor să devină doar una simbolică. Numai intrând în domeniul *cinismului*, care pornește de la cea mai frivolă ironie și poate ajunge la cea mai nobilă, putem valorifica aspectul creator al agresiunii.”

Uneori, autorul pare să fie închis în turnul de fildeș al „omului cinematografic” (poate o subspecie a lui Homo Ironicus, sic!), care nu mai poate gândi fără

¹ Epictetus, *Discourses*, Book III, vol II, Harvard University Press, London, 1928, p. 125 („endure revilings, bear with an unreasonable brother, father, son, neighbour, fellow-traveller.” trad. L. Cocei)

SimpliCitate

să se raporteze la cea de-a șaptea artă (sunt trimeri la „Malena”, „American Beauty”, „Hacksaw Ridge”, „The Escort”, „Rebel fără cauză”, Woody Allen, „proiecții cinematografice” ș.a.), dar spiritul îl poate elibera, ca și umorul, deși pot apărea situații de... gândire întreruptă, deosebit de haioase, mai ales în sobrele trenuri românești, auto-rușinate de condiția lor existențială!

Iată o mostră de umor filosofic, exemplar pentru situarea sapiențială între teologie și etologie: „Am încetat să mai fiu un simplu ateu atunci când mi-am dat seama de câtă *credință* aș avea nevoie pentru a susține imposibilitatea existenței divinității.” O definiție, parafrază la o zicală populară, aduce bărbatul într-o nouă lumină: „Când mă gândesc la viața lui Friedrich Nietzsche sau a lui Elvis Presley, îmi dau seama că bărbatul este de fapt produsul femeilor care l-au iubit.”

Spre deosebire de primul volum, în care Liviu Cocea era evident în căutarea... Stilului (mai degrabă artistic decât filosofic), *SimpliCitate. Meditații sentențioase* trece de tensiunile dintre Scriere, Gândire, Eliberare și Sforțare, se relativizează prin relativizare călcând pe relativizare, dar subtil, elegant (cred că se observă și calea mea către o critică voioasă, nedorind ca textul meu să fie un „articol-adjectiv”, așadar o analiză „dincolo de seriozitate și de joc”), inteligent (aici risc să devin antipatic autorului

Liviu I. Cocei

care scrie: „Îmi displac profund aceia care, din pricina instinctului de conservare, pun «etichete» sau țin morțiș să îi încadreze pe cei pe care tocmai i-au cunoscut: într-un fel de gen/specie/ordin de natură cvasi-culturală. În mintea lor procustiană, poți fi deja *previzibil*, iar dacă aluneci tu însuți în mrejele unei astfel de scheme, identificându-te până la indistinție cu ea, înseamnă că deja îți pierzi autenticitatea, adică gradul de indicibil.”) ceea ce urmează (și în cărțile următoare) fiind necesar, o fugă de previzil din partea amândurora, chiar dacă Limpezirea impune: „depinde de voința exersată a fiecărei persoane mature cum își temperează instinctele, cum își formează părerile și, bineînțeles, dacă se decide să își manifeste brutal sau în mod ironic indignarea. Țelul final al acestui stoicism socratic: ironia să devină a doua limbă maternă!”

În lupta cu paradoxurile, Ironia pragmatică, evoluționistă, se va întoarce către acel „Știu că nu știu nimic”, punctat de către Liviu Cocei și prin fragmentul următor:

„A transforma filosofia într-o «știință veritabilă» e ca și cum i-ai cere lui Alexandru cel Mare, după ce a cucerit lumea, să domnească numai în Macedonia. Pasul imediat următor: îngustarea itinerariului filosofic până la a face din această nobilă preocupare intelectuală o «filosofie a filosofiei».” Geopolitic și vag aristotelic, (Alexandru sau Liviu) ar

SimpliCitate

putea acum să unească spiritual Macedonia de Nord (ne întoarcem la sentimentul ființei) cu... o filosofie a istoriei ironiei, înfrângând tentațiile obsolescenței ș.a.m.d.

În *Surâsul lui Momus* este citat Nietzsche, de mai multe ori, dar noi ne oprim la unul din *Știința voioasă*: „Ce importanță are o carte care nici măcar nu ne poartă dincolo de toate cărțile?”

Încercările filosofice ale lui Liviu Cocei ne poartă dincolo de multe cărți fundamentale ale omenirii, nu de toate, dar ceea ce este mai important mi se pare că ne și întoarce la unele, repetiția putând fi și o cheie ironică, dar și una din mamele denaturate ale învățăturii... rostului filosofiei, o zeiță și ea, printre altele...

a.g. secară

Meditații sentențioase

Drumul către înțelegere și adevăr trece prin noi înșine.

*

Simplitatea care survine după experimentarea complexității – nu cea care bălțește înainte – este veritabilul sens al culturii. Deși drumul e lung până la înțelegerea sa, adevărul nu poate fi decât simplu.

*

Rugăciunea își poate păstra utilitatea chiar și în absența lui Dumnezeu, într-un dublu sens: ca meditație asupra vieții din perspectiva unei gândiri superioare; apoi, nu pentru a întreține speranța, ci, în spiritul marelui cinic, pentru a te obișnui cu faptul de a fi ignorat.

*

Optimistul cel rău. Cel care tinde să vadă numai jumătatea goală a paharului nu trebuie considerat pesimist, ci mai curând perfecționist,

Liviu I. Cocei

pentru că își închipuie că toate paharele ar trebui să fie pline. Ca atare, el este *prea* optimist.

*

Exercițiul absenței (după o idee a lui Heidegger). Ne gândim frecvent la cât de fericiți am putea fi dacă anumite persoane (colegi de serviciu, vecini sau uneori chiar rude) nu ar fi sau cel puțin nu ar face parte din viața noastră. Nu la fel de des ne imaginăm cât de triști am fi dacă o persoană care ne e dragă nu ar mai fi sau pur și simplu nu ar fi existat deloc. Arareori, însă, îndreptăm acest exercițiu de imaginație către propria noastră persoană: cum ar fi să nu (mai) fiu? Și să nu (mai) fiu soțul/soția, colegul/colega, prietenul/prietena, rivalul/rivala celor care alcătuiesc mica noastră lume? Sau cum ar (fi) arăta(t) lumea fără mine? Oare ar fi substanțial diferită sau doar discret diferită? În ce sens, prin absența mea, lumea ar fi (fost) cu totul alta? Cu cât facem mai des exercițiul absenței personale, cu atât mai eficient reușim să dăm un sens și o anumită profunzime vieții personale. Și cu cât mai mult evităm exercițiul propriei neființe, cu atât mai mult riscăm să ne ratăm viața și să îi plictisim pe toți ceilalți.

*

Absența datorată distanței spațio-temporale este mai greu de suportat decât cea metafizică.

SimpliCitate

*

Simplicitatea nu presupune a trăi într-o sărăcie cruntă, a judeca numai în alb și negru sau a face abstracție de complexitatea vieții. Valoarea simplității constă în capacitatea de a discerne între ceea ce este necesar și ceea ce este artificiu. Apelul la simplitate reprezintă invitația de a ne reîntoarce prin cunoaștere către propriul sine.

*

Ironia socratică este expresia cea mai subtilă a curiozității umane – o reflectare a virtuții incomode a doctei ignoranțe.

*

Pentru orice fel de dureri, adresați-vă medicului sau farmacistului. Pentru suferințe, căutați ajutor și la un filosof.

*

Exercițiu eschatologic. Ne întrebăm adesea *dacă* și *cum* ar exista viața după moarte, dar aproape niciodată nu ne îndoim de existența sau de calitatea vieții de dinainte de moarte. Sensul „vieții de dincolo” ar trebui înțeles, în primul rând, din perspectiva unei meditații provocatoare asupra „vieții de aici” și abia apoi ar trebui văzut ca o imagine ideală a fanteziilor noastre omenești, chiar prea omenești, din care ne-am dori să facem de-a pururi parte.

Liviu I. Cocei

*

„Sfârșitul istoriei” începe tocmai acolo unde se petrece *muzeificarea* lumii.

*

Meditația stoică a „privirii de sus” nu se poate face fără răbdare și o anumită dispoziție estetică. Avem nevoie de un tip premergător de meditație.

*

Un exercițiu al ironiei existențiale. Poate fi frustrant să ai vecini turbulenți, pe care nu știi întotdeauna cum să îi abordezi pentru a-i convinge să renunțe la obiceiurile care îți creează disconfort. Dacă a urma calea legală pare a fi adeseori de prisos, aplicarea unei metode filosofice poate fi potrivită. Caz în care am putea miza pe anumit gen de *ironie existențială*. De pildă, socrul meu este un expert nativ în exersarea acestui tip de ironie. Mi-a povestit cum era deranjat în aproape fiecare seară de o vecină care asculta muzică la radio. În zadar a încercat să îi explice vecinei melomane că este târziu pentru astfel de plăceri zgomotoase și că îi tulbură somnul. Aceasta chiar a răspuns indignată că „ascultă *Nocturna!*”. În urma acestei replici sardonice, socrul meu s-a gândit că ar trebui să îi întoarcă într-un fel răspunsul, însă nu imediat. A doua zi dimineață, a pornit și el radioul cu sonorul la maximum. Evident, vecina, acum somnoroasă, s-a trezit subit și nespus de revoltată pentru că nu mai putea dormi. Acum ea cerea să fie

SimpliCitate

închis aparatul de radio sau măcar redus volumul sonorului. Replica socrului a fost pe măsură: „dar vai! acum ascult *Matinala!*”. În final, buclucașa vecină a fost nevoită să renunțe la îndrăgita ei *Nocturnă* – dacă, bineînțeles, nu vrea să audă a doua zi și *Matinala*.

*

Uimirea urmată de *îngândurare* nu derivă din contingența supărărilor cotidiene. Este ontologică.

*

Ironistul filosof trăiește cu impresia că tot ceea ce a învățat este o iluzie elaborată, punând sub semnul întrebării chiar și propria lui identitate. Tocmai de aceea nu vede de ce ar trebui să ia foarte în serios convingerile și temerile umane cele mai categorice.

*

Iertarea fără uitare este nu doar posibilă, ci și preferabilă, așa cum reiese și din povestea *Cuielor* a lui Pop Simion. Faptul că *iertarea nu înseamnă uitare* constituie fundamentul pedagogiei și al moralei deopotrivă.

*

Filosoful are menirea de a zdruncina nu doar credințele omului religios și opiniile omului de pe stradă, ci și convingerile omului de știință. Un filosof nu poate fi *bun* decât în măsura în care e agasant și devine *insuportabil* pentru toate cele trei categorii de existențe.

*

Asemeni politiciii, filosofia este un domeniu despre care toată lumea știe câte ceva, dar în care nimeni nu dorește cu-adevărat să se implice. Paradoxul filosofiei ca disciplină autonomă constă în faptul că este prea puțin atractivă pentru cei mai mulți dintre noi, deși dilemele sau sentințele sale stârnesc curiozitate sau indignare imediat cum apar în prim-plan. Drept dovadă, nu trebuie decât să deschidem Facebook-ul pentru câteva minute: mesajele duioase, citatele motivaționale, comentariile critice și chiar imaginile sugestive sunt suficiente pentru a ne convinge că mai ales filosofia terapeutică sunt căutate, iar în acest sens devin cu atât mai necesare logica și gândirea critică.

*

Despre o altfel de falsă conștiință. Se vorbește tot mai apăsător despre cum ne-am putea feri de știrile false, dar n-ar fi greșit să ne punem întrebări legate și de falsitatea știrilor zilei în general. Cui folosește volumul cotidian de informații de prin toată lumea? Mai exact spus, la ce bun să știu că într-un anumit colț de lume, cineva „și-a regăsit liniștea după o lungă suferință” sau că „leul a pierdut teren în fața lirei sterline”? Ce-aș putea eu să fac cu toate aceste „cunoștințe”? Să fim sinceri, absolut nimic! În modernitate, Francis Bacon spunea că „știința înseamnă putere”, însă acum „știrile” depotențează,

SimpliCitate

mai ales conștiința morală, lăsându-ne cvasi-indiferenți sub aspectul deciziilor sau al măsurilor pe care ar trebui să le luăm față de noi înșine, precum și față de ceilalți. Ca primă măsură (de aflare în treabă), propun ca în loc de „știri” să folosim termenul „noutăți”, care reflectă mai bine dezvoltarea indezirabilă a *falsei conștiințe civice*.

*

Dominația esteticului asupra eticului: ce ție nu-ți place, pe altul îl satisface.

*

Și dacă sănătatea mentală este doar o curioasă stare de spirit maladivă?

*

Ambiguitate. Care ar fi relația ontologică dintre mine și ceilalți? *Asemănarea* sau *diferența*? În ce privește diferența – sunt eu cu adevărat distinct față de ceilalți? Iar dacă sunt, oare ceilalți nu sunt tot așa de diferiți cum sunt și eu? – iată și asemănarea!

*

Ne preocupă prea mult convingerea că sensul vieții ar fi de negăsit, când, de fapt, riscul este mereu acela de a fi pierdut.

*

Un ideal al îmbătrânirii. Să înaintezi în vârstă fără a încerca să umpli în chip iluzoriu golurile interioare cu obiecte exterioare. Să nu ajungi să ți se

Liviu I. Cocei

spună că ești bătrân și nimic din ce este de prisos nu-ți lipsește (cazul bătrânilor care agonisesc resturi).

*

Exercițiul devierii atenției. Dacă simți că nu faci față unei sarcini, pentru că ești prea obosit sau pentru că îți dai seama că te depășește pe moment, abandonează-o pe loc. Evită să îți reproșezi încontinuu că ceva nu merge bine. Ocupă-te în schimb de altceva, cu totul diferit, fie el și inutil. Nu risipi energia creatoare în frustrare!

În cadrul unui astfel de exercițiu al devierii includ și alte activități consolatoare. Iată un sfat pentru eliminarea unor îndelungi tensiuni (ori pentru stingerea focului mornit al mâniei) care persistă între colegi sau prieteni: în mod cert, cu toții împărtășesc pasiuni sau activități recreative comune, care le-ar putea devia atenția de la „mărul discordiei”. Forțându-i cumva sau aducându-i în starea de a conlucra, își vor da seama treptat că supărarea are și un sfârșit. Dacă, să spunem, sunt pasionați de pescuit și se vor angaja într-o astfel de partidă, vor trebui să se pună de acord *unde* și *cu ce* să ajungă în locul respectiv, *ce fel de* momeală vor folosi și așa mai departe. Chiar dacă unele activități sunt competitive, ele implică totuși compromisuri cu privire la modul de desfășurare (anumite reguli) și chiar o minimă colaborare, în privința cărora ambii vor trebui să se decidă. Iar dacă

SimpliCitate

vor hotărî să pescuiască împreună, atunci acesta va fi doar primul pas spre împăcare.

*

Resimțim o plăcere răutăcioasă atunci când anticipăm că se pot da răspunsuri neechivoce. Cât de repede adevărul se transformă atunci din *evidența reciproc împărtășită* într-un ciocan bun de bătut cuie.

*

Opiniile pot fi doar un simplu efect secundar al descătușării anumitor afecte (de respingere sau de aprobare a unui lucru sau a unei stări de fapt). Cu adevărat *uman* este acela care reușește să-și elibereze emoțiile (dacă mai e cazul) abia în urma înțelegerii și revizuirii opiniilor sale.

*

O altfel de dietă. Unele cărți necesită un timp atât de îndelungat pentru a fi citite și înțelese, încât nu poți să nu te îndoiești că perioada de timp relativ scurtă în care au fost scrise este și cea în care au fost efectiv gândite. Unele dintre ele sunt *rezumatul* gândirii unei epoci, în timp ce altele comprimă o viziune personală, minuțios cercetată, asupra lumii. Spre astfel de cărți ar trebui să ne aplecăm privirile, în mod repetat și cu deferență.

*

O mare piedică în calea unei dezbateri serioase este folosirea discretă a argumentului *ad hominem*, prin care se renunță, de fapt, la posibilitatea

Liviu I. Cocei

dezvoltării unui dialog constructiv. Se zice, de pildă: „deci ești evoluționist” sau „se vede că ai fost crescut doar de un părinte”. După care întreaga discuție începe să decadă.

*

Și cumpătarea poate fi excesivă. Câte neputințe și stagnări existențiale acoperă!

*

Deși plutește melancolic ca-ntr-un vid cosmic, *nehotărâtul* se bucură de perspectiva cea mai liberă.

*

În lucruri cuminți regăsim plăcerea, dar fericirea se trăiește pe culmile cele mai neobrăzate.

*

Revoluția socratică. Din punctul de vedere al lui Socrate, răul, oricât de grav, este un *accident*. Pentru acesta nu există distincția între „greșeala cea de voie și cea fără de voie”. Răul este doar rezultatul unei neînțelegeri – este iluzia binelui.

*

Primum philosophari, deinde scribere. Nu trebuie să-ți propui să scrii, ci să gândești critic. Dacă începi să *gândești*, abia atunci poți încerca să schițezi unele ipoteze, comentarii sau concluzii. Nu scrierea este țelul, ci gândirea. Dacă aceasta din urmă înseamnă efort, prima e doar eliberare.

SimpliCitate

*

Aprehensiunea nocturnă. Noaptea este propice meditației pentru că întunericul ne scutește de efortul punerii între paranteze a lucrurilor particulare, neimportante, perturbatoare, specifice oricărei zile mai mult sau mai puțin luminoase. Și tot noaptea ne insuflă acea teamă vecină cu angoasa, care tinde să ne așeze în propriul rost și, în unele cazuri, să ne arate acea cale aproape ireal luminată de lună. La fel ca și arta lui Brâncuși, noaptea este timpul sesizării esențelor, al descoperirii sensurilor.

*

Chiar dacă nu se simte vizat de râsul celorlalți – fiindu-i dificil să participe la hlizeala homerică a grupului – omul serios este nu atât suspicios, cât mai ales gelos pe bucuria lor manifestă.

*

Un altfel de Ianus. În timp ce *sufletii* suspină adânc tot uitându-se numai prin masca tristeții, *spiritualii* zâmbesc sau chiar râd în hohote de lumea pe care o contemplă prin masca lor veselă. Este ca și cum primii ar privi totul *mărit*, ca printr-un binoclu, iar ceilalți, cu același instrument s-ar uita prin partea opusă, contemplând totul cu o neverosimilă detașare. Spre finalul dialogului platonician *Banchetul*, Socrate susține că, până la urmă, autorul de tragedii este și creator de comedii. Dar oare cine poate surprinde simultan, ca un Ianus al teatrului, ambele măști ale

Liviu I. Cocei

scenei? Nu pot să mă gândesc la o îngemănare mai elocventă decât cea sugerată de versul artistului Adrian Berinde: „Dumnezeu râde singur, ca o mască plângând”.

*

Meditație la pelicula Parfumul. Ca experiență estetică, mirosul reprezintă una din căile speciale de acces spre nemurire, o promisiune a fericirii supreme. Oare beatitudinea este atât de „puternică” încât nu poate fi trăită decât cu prețul vieții (fetelor frumoase sacrificate) și, în final, a propriei vieți (sinuciderea estetului criminal)?

*

Cine iubește frumusețea iubirii, nu doar pe cea a persoanei de care s-a îndrăgostit, acela trăiește pe un plan estetic superior.

*

Spre o maturitate ludică. Poate că nu ne naștem filosofi, dar ne pierdem curând dispoziția jucăușă de a ne mira în fața realităților de la sine înțelese. Filosoful este adultul care refuză să se maturizeze, insistând cu încăpățănare să pună întrebări copilărești precum „da’ de ce?” sau „de unde știi tu?”.

*

A te dezvinovăți prin celălalt. Criticarea unui coleg în fața unei terțe persoane este un act la fel de rușinos ca acela prin care un părinte își ceartă copilul

SimpliCitate

în fața unui martor pentru a se elibera de propria sa culpă.

*

Incredibila ușurătate a întrebărilor. Deși calitatea răspunsului depinde și de inteligența întrebării, n-aș zice că există întrebări grele, indiferent cât de sofisticate sau de incomode ar putea părea. Ele nu sunt *grele* decât din perspectiva eventualelor răspunsuri pe care le poate oferi. Numai răspunsurile pot fi cu adevărat dificile, mai ales cele succinte, cu mențiunea că unele întrebări pot fi înțelese ca răspunsuri (cele retorice în special).

*

Nestatornicia opiniei. A-ți schimba părerea este considerat un act condamnabil, deși părerea în sine, prin chiar natura ei, este efemeră. Dacă n-ar fi *schimbabilă*, atunci ar fi vorba de o convingere. Rămâne totuși de stabilit *dacă* și *când* ar trebui revizuite chiar și convingerile.

*

Când mă gândesc la viața lui Friedrich Nietzsche sau a lui Elvis Presley, îmi dau seama că bărbatul este de fapt produsul femeilor care l-au iubit.

*

De ce oare unii oameni își doresc ca domeniul în care excelează (pescuit, gastronomie etc.) să fie considerat drept *artă*? Oare pe fondul nevoii umane de a da un sens vieții, *mijloacele* sunt transformate

Liviu I. Cocei

uneori în *scopuri*? Pentru unii, munca devine un *joc serios* în cadrul căruia se poate întrezări sensul existenței.

*

Postmodernizarea cinismului. Pentru filosofii greci (și în special pentru cei cinici) apropierea de zei era văzută ca o slăbire a dependenței de oameni sau de lucruri. Astăzi, într-un mod nu foarte diferit, așa spune: cu cât ne creăm mai multe nevoi cu atât suntem mai dependenți de ceilalți. Dar oare, din punct de vedere socio-economic, nu e dezirabil să nu fii tocmai liber (în sensul filosofilor)?

*

O problemă a traducătorilor? De ce titlurile cărților și filmelor nu sunt traduse cu precizie, atunci când este realmente posibil? De ce, de pildă, *A History of Philosophy* se traduce adesea *Istoria filosofiei*, în loc de *O istorie a filosofiei*, cum își propune cu modestie chiar autorul cărții? Sau, de ce, filmul *Everybody's Fine* cu Robert De Niro a fost tradus *Totul va fi bine* când, de fapt, *Cu toții sunt bine* ar fi surprins cu acuratețe și titlul și conținutul istorisirii? În încercarea de a arăta o oarecare notă de originalitate, traducătorul (poate influențat și de editor) sacrifică uneori înțelesul inițial al unei opere.

*

Optimismul gonflat. Adeseori, suntem îndemnați să afișăm masca optimismului, în sensul că

SimpliCitate

trebuie să gândim pozitiv și să vedem *doar* partea frumoasă a lucrurilor. Însă nu cumva a gândi în felul acesta este contraproductiv? Dacă sursa gândirii filosofice este *uimirea*, atunci înseamnă că nu putem raționa cu adevărat decât din momentul în care suntem surprinși, adesea în mod neplăcut, de ceea ce (ni) se întâmplă. A spune numai *da* lumii presupune, de fapt, uciderea cugetului *in nuce*. Până și cei care nu vor altceva decât să fie fericiți ar trebui să renunțe la îmbrățișarea acestei false conștiințe, întrucât doar atunci când te aștepți la un rău mai mare te poți simți bine în propria piele. Optimistul are de suferit mai mult decât orice pesimist.

*

Dacă am ține cont de îndemnul lui Hipocrat – „mâncarea să fie medicament” – am putea experimenta *starea de bine* nu doar din punct de vedere fiziologic și psihologic, ci și ecologic. Iar asta pentru că s-ar reduce consumul alimentelor de origine animală, dar și consumul în general, dat fiind faptul că n-am mai avea nevoie de atâtea tratamente, medicamente și instrumente necesare vindecării corpurilor sau ameliorării sufletelor.

*

Eul nostru cel de toate zilele. Dacă, din punct de vedere cultural, nu sunt decât rezultatul amorf al lecturilor, al educației și al diverselor mele preferințe

Liviu I. Cocei

influențabile, atunci înseamnă că nu se știe exact cine scrie și cine gândește.

*

Către un anarhism cu față umană. Răul social are două mari surse: aroganța conducătorilor și lașitatea celor guvernați. Binele comun nu poate triumfa decât în măsura în care firea celor dintâi este temperată, iar puterea celor din urmă amplificată.

*

Criza ca exercițiu de escatologie. În vremuri de cumpănă, viața filosofului nu suferă modificări esențiale. El chiar privește cu încântare modul în care oamenii abia acum încep să gândească filosofic, pentru că sunt tulburați de provocarea stabilirii urgente a unei ierarhii a valorilor.

*

Circularitatea credinței religioase cu privire la o presupusă lume de dincolo. Dacă moartea nu este „sfârșitul”, atunci nici nașterea nu este „începutul”. Ce altceva este atunci viața decât un bizar punct pe suprafața unui cerc? Și cine știe dacă acest punct poate fi numit *viață*, *moarte* sau altceva?

*

Prin ce se deosebesc spiritele tari de cele firave. Prin faptul că nu se așteaptă ca speranța să moară ultima. Mai precis, cei puternici știu că speranța nu trebuie să moară de moarte bună. Cu cât este depistată și anihilată mai devreme, cu atât mai bine.

SimpliCitate

*

În momentul în care fac vreo năzbâtie, copiii sunt avertizați că „nu e frumos” ceea ce spun sau ceea ce fac, ca și cum ar fi în primul rând o problemă de natură estetică și abia apoi etică. Sau aceasta este o reminiscență a idealului antic grec *kalokagathia*?

*

Un caz de orbire axiologică. Cei care contestă evoluționismul refuză, de fapt, să vadă atât „animalitatea” din om, cât și „umanitatea” maimuței. De ce să ne rușinăm de ceea ce pare a fi la infinită distanța de noi când, de fapt, ar trebui doar să ne bucurăm că facem parte dintr-o comunitate atât de mare? Anticii au înțeles acest lucru pentru că au crezut în zei și creaturi mitologice cu figuri animale: sileni, centauri și alte apariții fantastice.

*

Jurnalistul este o specie de sofist adaptat la nevoile și opiniile publice contemporane.

*

Îmi pierd destul de repede încrederea în oamenii care nu pot să râdă de propriile lor neajunsuri, cutume sau chiar idealuri. Mai devreme sau mai târziu, știu că vor încerca să mă convertească la sistemul lor de valori. Și cum nu prea au șanse, vor ajunge să se înfurie de simpla mea prezență.

*

Liviu I. Cocei

Faptul că stoicul nu-și *dorește* nimic altceva decât să acționeze în virtutea a *ceea ce poate să vrea* nu implică, din punct de vedere etic, o limitare a libertății sale, ci tocmai asumarea deplinei libertăți de care se poate bucura omul în spațiu-timpul pe care-l ocupă vremelnic. Altfel spus, chiar și în cadrul propriilor sale limitări, omul este atât de liber încât nu-și poate epuiza niciodată numărul inestimabil de conexiuni sau de decizii posibile.

*

Nu cumva a te jertfi pe tine însuși ascunde, de fapt, o profundă nemulțumire față de propriul sine și, implicit, față de lume? Să fie oare această nobilă dăruire fuga unui stoic copleșit de propria sa lume?

*

Libertatea de exprimare începe cu „eu cred că” și se termină cu „tu trebuie să”. Apare ca o binevoitoare opinie dar sfârșește într-o aprigă convingere. Numai printr-un fel de ironie putem cântări valorile și ajunge la un acord rezonabil.

*

Erotică și filosofie. Iubitorul își caută iubitul cu care se aseamănă sau prin care încearcă să se completeze. Filosoful, ca tip uman aparte, caută *asemănătorul* în orice și tinde să se *asemene* cu oricine, dar nu pentru a se simți împlinit. Tolerant, ca un Dalai Lama fără o doctrină anume, filosoful se remarcă prin capacitatea sa unică de a înțelege

SimpliCitate

diferențele fără a le asimila în vreo sinteză plină de justificări consolatoare.

*

Asemeni unei antilope învăluite tacticos de lei, inima trebuie să facă față unor subtile atacuri și ocoluri scrutătoare ale pretendenților.

*

Nu-mi place și nu mi-aș dori să fiu nici *membrul*, nici *capul* vreunui *organism* socio-cultural, ci poate doar *spiritul*, deși nici așa nu aș scăpa de o eventuală interpretare ideologică.

*

În ce constă măreția unui actor sau a unui filosof. Aprecierea unui actor se naște dintr-o mare confuzie: identificarea vieții lui personale cu rolurile însușite pe scenă sau pe platourile de filmare. O amarnică ironie constă în faptul că măreția filosofului se naște din două confuzii: identificarea biografiei sale cu opera realizată și, pe de altă parte, a bibliografiei lui cu scrierile exegetice ale posterității (care adesea uită să mai lectureze operele originale, raportându-se la figura autorului deja conturată în imaginarul colectiv).

*

Urmărind filmul regizat de Woody Allen, *Irrational Man*, am fost dezamăgit să constat că nu este decât un scenariu dostoievskian apropiat din punct de vedere tematic de romanul *Crimă și*

Liviu I. Cocei

pedeapsă, cu excepția finalului: spre deosebire de Raskolnikov, Abe Lucas, personajul principal din film, nu se căiește pentru crima pe care a comis-o și moare, în mod stupid de altfel, tocmai atunci când încerca săucidă din nou. Din punct de vedere filosofic, W. Allen nu prea a înțeles existențialismul și cu atât mai puțin felul cum este gestionat absurdul la Albert Camus.

*

Einsteinism. Dacă „Infernul sunt ceilalți” este deviza cea mai nimerită a realității noastre sociale, atunci cea mai mare binecuvântare personală ar fi să nu fii înțeles de nimeni și, în același timp, să fii invidiat de toată lumea.

*

O problemă de consiliere. Cum să fii sfătos dacă cel căruia i te adresezi nu e nici măcar curios? Dacă nu-i stârnești interesul, omul va acționa chiar împotriva a ceea îi recomanzi, numai și numai pentru a-și demonstra autonomia.

*

Banalizarea ironiei. A fi spiritual tot timpul, cu orice preț, tinde să transforme orice dezbateră sau discurs într-o comedie ratată.

*

Estetica deriziunii. Ca și frumusețea, ironia se află în ochiul privitorului (a contemplatorului). În plus, după cum se atestă în *Frumoasa venețiană* (*Dangerous Beauty*), ambele sunt la fel de riscante

SimpliCitate

pentru posesorul lor, putând fi încadrate în definiția anticului Carneades, pentru care frumusețea era „o domnie fără paznici”.

*

Dacă ești plictisit, dă ceasul înapoi cu o oră, iar dacă ești prea absorbit de activitățile zilnice, dă-l cu o oră înainte. În felul acesta se poate regla nu doar sentimentul noțiunii timpului, ci și acel sentiment estetic care ne dă entuziasmul de a trăi.

*

Adevărul are nevoie de multe măști pentru a se arăta. *Nebunul* și *bețivul* sunt cele mai amuzante. Și pentru că exprimă o sinceritate deconcertantă, oare ce fel de mască folosește cinicul? Dar nu cumva el este singurul care a renunțat la orice fel de „acoperire”?

*

Iluzia finalizării studiilor. Unii își închipuie că educația se termină odată cu absolvirea unei școli. De fapt, educația noastră continuă atât prin modul cum suntem influențați de prieteni, de rude sau de alte persoane apropiate, cât și prin politica organizației la care lucrăm. Educația continuă aproape fără să ne dăm seama, mai ales prin felul în care suntem „antrenați” să ne facem treaba. Astfel, companiile ne „învață” cum să ascundem mai elegant adevărul și chiar cum să devenim insensibili (în anumite circumstanțe), arătând totuși că ne „pasă” de problema clientului sau a interlocutorului nostru.

Liviu I. Cocei

*

Cine se-adună, riscă să se asemene. Eram cândva convins că nimeni și nimic nu poate afecta personalitatea cuiva. Pentru că aceasta – asemeni razelor soarelui care pătrund și în cele mai dubioase locuri fără ca astrul să fie atins – nu poate fi captivată și alterată de ceilalți. Ei bine, mi-am dat seama că este nevoie de foarte mult combustibil stelar pentru ca flacăra personalității să nu se stingă.

*

În ceea ce privește dificultatea atingerii fericirii (indiferent ce-ar putea înțelege fiecare prin aceasta), sărăcia este întotdeauna o scuză însă niciodată un argument.

*

Marginalii politiciii. Încep să pricep de ce majoritatea celor pe care îi considerăm potriviți pentru a ocupa funcții publice refuză să intre în politică. În primul rând, ei se tem de judecata ușor influențabilă a mulțimii, care, mai devreme sau mai târziu, se va revărsa în mod nefericit asupra lor. În al doilea rând, odată instalat într-un scaun directorial, nu mai poți adopta cu ușurință un ton moralizator fără ca ceilalți să nu te condamne acerb.

*

În cinstea zeului vinului. Poate că n-ar trebui să ne poticnim sentimental în mâhnire dacă se întâmplă

SimpliCitate

să mai fim și „călcați în picioare”, ci să ne întrebăm dacă suntem „poamă rea” sau de „viță nobilă”.

*

Optimistul: orice picior aplicat zonei posteriorului este un pas înainte. Pesimistul: orice urechere e un pas înapoi. Optimistul: nu există umbră fără lumină. Pesimistul: nicio lumină fără întuneric. Ce-ar trebui să spună realistul în astfel de situații? „Drumul în sus și drumul în jos sunt unul și același”, zice Heraclit.

*

„*Dominicanii*” cetății. Fiecare stat (și fiecare religie) își are extremiștii săi, pe care, în momentele de cumpănă îi lasă să își arate „colții” și chiar „să muște”. Măreția unui stat sau a unei religii, însă, constă în puterea sau, mai bine zis, în măsura în care acestea sunt în stare să-și țină în frâu „câinii”, respectiv să-i „dreseze”, în așa fel încât „mușcătura” lor să devină doar una simbolică. Numai intrând în sfera *cinismului*, care cuprinde și cea mai frivolă ironie și poate ajunge la cea mai nobilă, putem valorifica aspectul creator al agresivității.

*

Exploziv, cutremurător, șocant, bombă. Oare cine ne tulbură liniștea zilei prin intermediul acestor termeni zguduitori? Separatiștii din estul Ucrainei? Militanții conservării mediului înconjurător? Teroriștii? Nicidecum. Sunt doar propagandiștii

Liviu I. Cocei

jurnaliști, agitatori de profesie, aflați în căutare și inventare de scandaluri cu iz de însemnătate națională sau mondială.

*

A murit „de bătrânețe” sau „de moarte bună”, se zice uneori. Dar orice moarte, inclusiv cea așa-zis „naturală”, nu e tocmai naturală. Oricât de înaintat în vârstă ar fi, corpul uman nu cedează *firesc*, ca și cum energia vitală s-ar scurge încetșor în pământ sau ar fi ridicată anevoios spre cer, ci tot în urma unei insuficiențe ori a unei defecitare funcționări a unuia sau a mai multor organe. Nu sugerez că asta înseamnă că suntem, în principiu, nemuritori, dar cu siguranță îmi dă impresia că nu trebuie neapărat să îmbătrânim și să murim de „moarte bună”. – A muri doar atunci când *se întâmplă*, adică într-un anumit moment al existenței individuale mereu tinere. Moartea văzută ca *accident* împotriva morții înțelese ca *necesitate* („moartea de bătrânețe”). Ar rămâne însă de stabilit dacă și când *accidentul* ar mai fi necesar.

*

Nemurirea nu poate rezolva problema sensului vieții, ci o poate doar amplifica.

*

Arta sculpturală a lecturii. Probabil mai important decât ceea ce citești este *felul* cum citești, acesta putând fi recunoscut după modul cum faci

SimpliCitate

„trimiterile” sau după cum extragi și interpretezi anumite fragmente sau idei, lăsând deoparte *prisosul*.

*

Un infern paradisiac. Infernul pare a consta în anumite activități repetitive. Danaidele, condamnate să umple cu apă un butoi spart. Sisif supus chinului perpetuu de a împinge aceeași stânca la deal, ori de câte ori aceasta se rostogolește înapoi. Prometeu înlănțuit pe un munte, unde un vultur îi ciugulește zilnic ficatul (care se regenerează pe timpul nopții doar pentru a fi consumat în următoarea zi). În toate aceste cazuri infernul este o cumplită repetiție în virtutea absurdului.

În aforismul 341 din *Știința veselă*, Nietzsche descrie ceea ce el numește „eterna reîntoarcere a identicului”, despre care spune că ar fi „cea mai mare greutate” asupra faptelor omului. Ce poate fi mai apăsător decât să știm că întreaga noastră viață, cu toate momentele ei mai mult sau mai puțin importante, plăcute sau dureroase, se va repeta neconținut asemeni unei proiecții cinematografice? În pofida acestui scenariu repetitiv închis, filosoful german sugerează că, dacă ne-am iubi propria viață suficient de mult, nu ne-am dori nimic altceva decât să o reținem mereu, *da capo al fine*. În acest caz, repetiția în virtutea absurdului ar fi un real paradis.

Liviu I. Cocei

*

Și ce este budismul dacă nu doar o metafizică a sinuciderii care are la bază tocmai futilitatea sinuciderii?

*

Cuvântul de spirit nu e profund decât în măsura în care acoperă ceva inefabil. Totuși, filosofia nu se poate reduce la simplele vorbe de duh. Acestea pot fi *ecouri imprecise* ale unui anumit tip de gândire, dar nu e nicidecum obligatoriu ca în spatele lor să existe un sens adânc, nici măcar mistic.

*

Știința ca înțelepciune înțeleasă. O mai bună cunoaștere științifică n-ar putea elimina conflictele și nici n-ar putea îmbunătăți complet condiția umană, în așa fel încât să nu mai avem motive de suferință. Dacă ar fi fost așa, probabil că demult nu ar mai fi existat fumători sau gurmanzi, iar părinții ar asculta mai des de copii. Avem nevoie, așadar, de o altfel de cunoaștere, care să se elibereze de anumite prejudecăți morale și de unele excese de autoritate.

*

Mirarea – originea răsului și a filosofării.
Înțelepciunea – improbabilă finalitate.

*

Bufnița – ca simbol al filosofiei – este însoțitoarea zeiței înțelepciunii nu doar fiindcă vede cu claritate chiar și în întuneric, ci și pentru că de la

SimpliCitate

înălțimea la care zboară poate obține o privilegiată *vedere de ansamblu*. Pe de altă parte, sondând originile etimologice ale cuvântului „filosof”, dincolo de termenii *philōn* (iubitor) și *sophós* (înțelept), ajungem de fapt la *phōs* (lumină). De aici rezultă și echivalența de sens între *cel înțelept* și *cel (i)luminat*. Iar dacă înțeleptul e cel care *deja* posedă *lumina*, filosoful e cel care *abia* dacă o zărește.

*

A te trezi *în* somn dormind e ca și cum Supra-Eul, acea instanță autoritară descrisă de Freud, ar invada teritoriul abscons al inconștientului.

*

A transforma filosofia într-o „știință veritabilă” e ca și cum i-ai cere lui Alexandru cel Mare, după ce a cucerit lumea, să domnească numai în Macedonia. Pasul imediat următor: îngustarea itinerariului filosofic până la a face din această distinctă preocupare intelectuală o „filosofie a filosofiei”.

*

Îmi displac profund aceia care, din pricina instinctului de conservare, pun „etichete” sau țin morțiș să îi încadreze pe cei pe care tocmai i-au cunoscut: într-un fel de gen/specie/ordin de natură cvasi-culturală. În mintea lor procustiană, poți fi deja *previzibil*, iar dacă aluneci tu însuți în mrejele unei astfel de scheme, identificându-te până la indistinție

Liviu I. Cocei

cu ea, înseamnă că deja îți pierzi autenticitatea, adică gradul de indicibil.

*

Întrebarea lui Leibniz – „de ce există ceva mai curând decât nimic?” – ar trebui însoțită de o alta: de ce ar trebui să mă întreb dacă există ceva mai curând decât nimic, în condițiile în care nu pot avea o reprezentare a „nimicului” decât ca *ceva* indefinit?

*

Dacă nu există o lume de dincolo (de viață), aceasta de aici fiind „cea mai bună dintre lumile posibile” (Leibniz), atunci cum se face că tânjim după o alta? Apoi, de unde apare „nostalgia Paradisului” la mulți dintre noi, dacă acest spațiu, în mod concret, nici n-ar fi existat? Altfel spus, cum am putea fi nostalgici după ceva pe care nici măcar nu l-am experimentat sau despre care nu avem nicio reprezentare obiectivă? Nu cumva lumea transcendenței, a metafizicului în genere, își ia avânt din anumite procese neurologice?

*

Ca orice femeie frumoasă și interesantă deopotrivă – care nu se expune în toată nuditatea, lăsând în umbră părțile esențiale – o carte nu e bună prin ceea ce propriu-zis spune, ci prin ceea ce omite, prin sensurile pe care le ascunde în falduri și pe care te cheamă să le răscolești.

SimpliCitate

*

„Ce a fost înainte de Big-Bang?” e o întrebare cu caracter ontologic, nu cronologic. De aici și dificultatea obținerii unui răspuns empiric. Iar dacă din punct de vedere științific este imposibil să fim lămuriți, atunci nu ne rămâne decât să revenim la speculațiile metafizicii.

*

Într-adevăr, bătaia este *ruptă* din Rai. Însă nu în semn de *dar* pentru această lume, ci pentru a păstra inocența Raiului, tot așa cum s-a întâmplat și în cazul proto-părinților, care au fost *rupți* de binefăcătoarea ambianță divină.

*

Nu putem trăi fiecare zi ca și cum ar fi ultima. Cine știe câte fărâdelegi am fi tentați să comitem. Să trăim fiecare zi ca și cum ar fi cea dintâi. În felul acesta ne-am păstra curiozitatea și plăcerea de a fi mereu surprinși.

*

Exercițiul scrierii împreună. Mă gândesc la o modalitate ocazională de dialogare inedită, în care comunicarea cu interlocutorul s-ar face *numai* prin scris, dar nu de la mare distanță, ci chiar față în față. În felul acesta nu s-ar putea pierde nici sensul discuției (deviind nepermis de la subiect), nici *simplitatea privirii* (firescul limbajului non-verbal). Acest tip de dialog poate fi considerat și un exemplu de bună

Liviu I. Cocei

practică filosofică, altfel spus, un exercițiu spiritual realizat în comun. Prin intermediul contemplației *laolaltă cu celălalt* s-ar realiza și o disciplinare a faptelor și a gândurilor, deoarece, scriind, am obține răgazul de a ne concentra realmente asupra propriilor opinii și idei și, mai ales, ale celorlalți, eliminând considerabil interpretările pripite sau abuzive, precum și enervantul deficit de atenție.

*

Cât este de ridicol să fii pus în situația de a jura pe Cartea Sfântă, mai ales fără ați fi pusă la îndoială credința! Oricum, mult mai ridicol e pentru cel care într-adevăr crede în Biblie, pentru că – nu-i așa? – doar stă scris: „Eu însă vă spun vouă să nu vă jurați nicicum” (*Matei 5, 34*).

*

Pseudo-freudism. Un *gând* este un *act* care nu s-a realizat încă. Dacă nu se va produce niciodată, el va fi un „act ratat”.

*

Cum ar fi să existe pe Terra mai multe specii superinteligente, care să posede o conștiință de sine profundă? Oare ar căuta să se anihileze reciproc sau ar conviețui? Dacă luăm în considerare dificultatea cu care acceptăm o cultură umană diferită (deci în cadrul propriei noastre specii!), răspunsul pare a fi evident. Dar poate că nici nu suntem într-adevăr o specie superinteligentă...

SimpliCitate

*

O antropologie a ironiei. Cum se face că nu vorbim aceeași limbă? Ironie divină sau efect al adaptării îndelungate la medii diferite de viață? Poate că diversificarea limbilor e rezultatul ironiei umane, pentru că orice grup tinde să își formeze propriul cod lingvistic, prin intermediul căruia membrii se pot înțelege fără ca cei din exterior să „se prindă”. Probabil că de-a lungul timpului, accentuând diferențele de limbaj față de presupușii inamici, grupurile umane s-au lansat tot mai mult într-un joc al aprobării și al respingerii, „contribuind” la formarea unor „popoare rivale” care nu par a avea foarte multe în comun. Apariția primei limbi „străine” (ipotetic) poate fi considerată, deci, opera lui *Homo ironicus*, procedeul prin care acesta creează noi forme lingvistice fiind încă în desfășurare.

*

Relativismul fericirii. Vechea maximă a lui Heraclit – „drumul în sus și drumul în jos este același” – pare a viza deplasarea în imensitatea cosmică. Dar, pe de altă parte, poate fi aplicată și în universul fericirii. *A fi fericit* nu ține de condiția socială, de apartenența etnică, de statutul financiar sau de alte lucruri exterioare care, în general, nu depind de noi, ci, mai curând, de acea forță lăuntrică care ne ajută să nu ne simțim descumpăniți niciunde, nicio dată și în nicio situație. Datorită acestei forțe, unii oameni

Liviu I. Cocei

reușesc să fie fericiți chiar și atunci când urmează „drumul în jos”, adică trăind în condiții mizere. În afară de exemplele care îi vizează pe stoici (filosofi care găsesc consolare în propriul for interior), să ne gândim și la Diogene Cinicul, care, după ce a rămas și fără vestitul său butoi, ar fi zis că spațiul pe care-l locuiește nu se poate sparge. Din acest motiv și în privința fericirii „drumul în sus și drumul în jos sunt unul și același”.

*

Necesitatea unui jurnal filosofic personal. Căutăm fericirea încercând să ne menținem intactă doar sănătatea corporală. Astfel, măsurăm frecvent nivelul glicemiei, tensiunii arteriale sau al colesterolului. Alții, cu destulă acribie, evaluează și câte lipide, proteine și carbohidrați au asimilat în cadrul unei mese. Dar oare putem atinge o *stare de bine* având grijă numai de trup? Poate că a sosit timpul să „măsurăm” și justețea judecăților de valoare sau a acțiunilor pe care le facem, să zicem, într-o zi sau măcar într-o săptămână. Să notăm, cu sinceritate, ca în filosofia terapeutică antică, un bilanț personal al binelui și al răului și, apoi, să încercăm să găsim și „remediul” necesar acolo unde constatăm că ar fi cazul.

*

Răbdare și iubire. Am crezut că pescuitul m-a învățat totul despre răbdare. Ei bine, de când sunt și

SimpliCitate

tată, mi-a dat seama cât sunt de ignorant în această privință. Cine știe ce provocări îmi mai rezervă soarta. Poate că răbdarea este la fel ca iubirea. Trebuie mereu pusă la încercare.

*

Se confundă frecvent *poporul* cu *națiunea*. Dar aproape întotdeauna *poporul* se identifică, din nefericire, cu *populația*. În democrațiile actuale puterea nu aparține poporului (cum se crede de obicei), ci populației. În timp ce *poporul* este o entitate relativ omogenă, membrii săi împărtășind nu doar opinii și convingeri de moment, ci și idealuri, *populația* este doar o sumă dispartată de indivizi care nu se află într-o relație stabilă, nici între ei și nici chiar cu statul. Într-o atare perspectivă hermeneutică s-ar putea înțelege incoerența ideologică a partidelor și indiferența politică crasă a persoanelor cu drept de vot, precum și lipsa de determinare a tuturor în privința a *ceea ce trebuie făcut* în sfera politicului.

*

Apologia flecărelii. A rămas celebră afirmația Eleanorei Roosevelt cum că „mințile ilustre discută idei, inteligențele medii discută evenimente, iar mințile reduse îi discută pe alții”. Însă tocmai din cauza unor idei au murit milioane de oameni și tot pentru idei alții și-au sacrificat propria viață. Așa că e binevenit faptul că, în loc să „contemple” ideile,

Liviu I. Cocei

majoritatea oamenilor se interesează doar unde merg în *week-end* și pe cine ar mai putea bârbi.

*

Logica afectelor. Dacă frica este *așteptarea* resemnată a unui posibil rău, curajul e *nerăbdarea* de a-l înfrunta. Ceea ce nu înseamnă că acesta ar fi nesăbuit. Apropiindu-mă de un celebru gând al lui Blaise Pascal, aş zice că și *în curaj se află rațiuni pe care cumpătata rațiune refuză să le cunoască.*

*

Cogitus interruptus. Am multe motive pentru care îmi place să călătoresc cu trenul. Unul dintre acestea e că pot citi „aproape” imperturbabil. Odată, însă, aflându-mă în drum spre Iași, când nu eram cufundat în propriile mele gânduri, citeam din *Istoria literaturii italiene* a lui Francesco de Sanctis (o carte foarte voluminoasă). În compartiment se mai afla doar o tânără domnișoară, care, la un moment dat, vădit impresionată de dimensiunea volumului și mai ales de propria-mi poftă de lectură, mă întreabă cu o ușoară ezitare în glas: „nu te-ai săturat de atâta studiu?”; la care eu, cu o nerușinare nefirească dar fără vreo aluzie malițioasă, îi spun: „Probabil că te-a intimidat *mărimea* cărții, dar te asigur că nu o voi folosi pe toată *în* ceea ce mi-am propus să fac”. N-am mai spus apoi nimic. M-am amuzat în tăcere de „minunile” care ies la iveală atunci când ești *întrerupt* sau *aruncat* din gândurile tale și – probabil din dorința de a sări peste

SimpliCitate

abundența detaliilor explicative – răspunzi în chip laconic și uneori chiar draconic.

*

Valoarea unei mari iluzii. Dacă *voința conștientă* și implicit *eul* nostru de toate zilele sunt simple iluzii ale minții umane, atunci dorința de nemurire (personală) este pur și simplu stinsă. Pentru că nu-mi pot imagina de ce ar continua să existe (nelimitat) o entitate care nu este *ceea ce este* și care, în plus, se bucură doar de o libertate aparentă a acțiunilor sale. Până când și-ar putea ea răbda propria nimicnicie? Dar, chiar dacă „nemicul” acesta (*eul*) ar putea fi considerat totuși „ceva”, fie și o banală plăsmuire a minții, oare ar avea vreun sens să fie păstrat la infinit sau târât dincolo de ceea ce considerăm noi că ar fi moartea? Probabil numai dacă acceptăm faptul că și iluzia reprezintă o realitate în sine.

*

Estetizarea eticii. Sunt un admirator al ideii că literatura a influențat pozitiv parcursul social și cultural al omenirii (Rorty), dar mă indispuie perspectiva unei largi *societăți de cititori molcomi*, care doar și-ar redobândi spiritul de turmă în cadrul cercurilor literare.

*

Multe uși se întredeschid odată ce pășim pe teritoriul libertății. Dar o libertate prea mare, cea mai

Liviu I. Cocei

mare, va deschide în lături porțile spre non-sens. Și ce ființă însetată de sens îndrăznește să-i treacă pragul?

*

Am încetat să mai fiu un simplu ateu atunci când mi-am dat seama de câtă *credință* aş avea nevoie pentru a susține imposibilitatea existenței divinității.

*

Viitorul muncitorimii. Progresul tehnologic tinde să diminueze efortul fizic și intelectual al lucrătorului, dar, în același timp, tot mai mulți angajați devin dispensabili. În acest sens ne putem imagina că, în viitor, majoritatea oamenilor nici nu va mai munci. Practic, într-un viitor departe de a fi utopic, cei mai mulți dintre noi vor fi șomeri pe perioadă nedeterminată. Iar în momentul în care ne vom da seama de inutilitatea noastră în câmpul muncii, însuși termenul de „șomer” va deveni inactual. Întrebarea este ce se va întâmpla cu omenirea, așa cum o știm. Oare se va orienta în bloc către anumite activități artistice sau poate doar către cele distractive? Sau, mai curând, va fi redusă la o mică parte, dacă nu va fi chiar eliminată de noile entități inteligente proaspăt conștiente de sine?

*

Democrația, o cultură a protestului. În 1989 românii s-au revoltat pentru că nu mai suportau lipsurile fundamentale: foamea și frigul. Puțini au ieșit în stradă *doar* pentru libertate sau alte valori

SimpliCitate

democratice. O dovadă constă în popularitatea continuă a partidelor susținute de nostalgicii vechiului regim. Azi, după treizeci de ani, oamenii protestează în frig nu din cauza lipsei de hrană sau a caloriferelor reci, ci doar pentru o idee: ideea de Dreptate! Pentru asta, mă simt onorat că fac parte din actuala generație. Sigur că ideea de Dreptate este discutabilă, dar poate tocmai din cauză că s-a ignorat acest fapt s-a ajuns la proteste recurente. Pentru mine, important e modul pașnic de exprimare a revoltei (ce explorează formele simbolice ale agresiunii). Prin asta cel puțin, generația noastră dovedește că este capabilă – cum am mai zis și altă dată – să stăvilească Ro-mânia, folosind cu înțelepciune doar Ironia!

*

Iubirea și respectul nu se imploră, ci se câștigă sau se pierd în lupta continuă cu propriul sine.

*

Se spune, în glumă, că plagiatul reprezintă cea mai înaltă formă de prețuire a *gândirii* unui autor, un adevărat omagiu, dar, în același timp, aș adăuga că este și cea mai josnică lipsă de respect față de *persoana* aceluia autor.

*

Post-adevărul este lumea în care ai dreptul să ai opinii și convingeri împotriva evidenței lucrurilor.

Liviu I. Cocei

*

Ce poate fi mai dezirabil: să fii tratat cu indiferență sau să fii detestat? Nu cred că se poate da un răspuns universal valabil, fără a ține cont de tipul uman interogat. O persoană foarte sociabilă, care caută mereu atenția celorlalți, va prefera să îndure chiar și o injurie grosolană decât să fie ignorată. Dar o persoană preponderent solitară, poate și autarhică, chiar se va bucura să fie lăsată în pace, ca și cum nici nu ar exista pentru cei din imediata sa vecinătate.

*

Indiferența politică a cetățenilor unui stat nu este decât o altă fațetă a obedienței față de deținătorii puterii.

*

Patriotismul, după o idee a lui Arthur Miller. Ce sărbătorim, de fapt, în anul Centenarului României? Ce-am avut și ce-am pierdut, ce am fost și ce-am rămas, câți s-au dus și câți mai sunt, ba plecați, ba în pământ?

Și ce înseamnă o sută de ani în existența unei națiuni? Pentru ce ne încântăm? Pentru tot ce este sfânt, de la Voroneț la Bran, de la fluviu către mare sau din deltă spre izvoare? Cât de plăpând este pozitivul gând!

Să rămânem vigilenți, cum spun cei mai atenți:
tot ce contează este numai ceea ce urmează!

*

SimpliCitate

Cetățenia universală. Astăzi, probabil mai mult ca oricând, suntem cu toții *condamnați să facem politică*. Nu ne mai putem ascunde în păduri sau refugia în vreun turn de fildeș îndepărtat fără a resimți consecințele politicului. Avansul tehnologic permanent ne aduce multe beneficii personale, dar și perspective globale realmente apocaliptice: război atomic, schimbări climatice, poluare etc. De aceea oricine nu participă la viața mării Cetăți mondiale, în sensul că se dezice de orice responsabilitate politică, se sinucide ca cetățean, atât al țării sale, dar și al lumii.

*

Ideea unei *ordini mondiale* este necesară. De fapt, ea este atât de utilă încât, dacă vom eșua să o punem în aplicare, ne vom autodistrage ca specie. Iar amenințarea este cu atât mai mare cu cât vom trage după noi și alte specii, ca victime colaterale.

*

Planuri eschatologice. Omul, cu cât se îndepărtează mai mult de natură și devine mai dependent de tehnică, cu atât se apropie mai mult de propria pieire. O simplă explozie solară, care ar afecta aparatura complexă de care beneficiem, de la rețelele electrice și până la sateliții care orbitează în jurul Terrei, ar produce o catastrofă umanitară fără corespondent în istorie. Nicio putere politică din lume nu va putea să ne ferească de pericolele acestea, singura speranță fiind o filosofie practică și un mod de

Liviu I. Cocei

viață alternativ, pe care să le punem în aplicare încă de la momentul zero al evenimentului devastator care va veni odată și-odată.

*

American Beauty sau mântuirea prin frumos. Râsul are întotdeauna un obiect. Râzi *de cineva* sau *de ceva*. Surâsul, în schimb, transcende orice situație, privind lucrurile cu o anumită înțelegere. Cel care râde ascunde fie o frustrare fie o temere, de care încearcă să scape prin amuzament. Cel ce surâde, însă, nu poate ascunde altceva decât mulțumire, încântare, beatitudine, sugerând că nimic lumesc nu-l mai poate afecta. *Secolul XXI va fi estetic sau nu va fi deloc.*

*

Epicureismul cotidian. În autobuz, o adolescentă, uitându-se cu vădită nedumerire pe geam, își zice: „ce magazin funerar mare!... Parcă ar fi cine știe ce... ceva important... nu știu, un coafor sau...”. Morala: cum gândește un tânăr și nu ar putea unul mai în vârstă: într-un splendid mod epicurean. Adică, moartea nu este „ceva important” pentru noi și, deci, este ridicol să îi acordăm o atenție specială.

*

Scopul dintotdeauna al moralei: până unde poți lupta împotriva-ți?

*

Dincolo de rațiune. Încă o dată spus, nu există un conflict ontologic între *credință* și *știință*, ci între

SimpliCitate

susținătorii fiecărei părți. „Credințele” științei sunt axiomele, principiile, legile naturii în general, iar „certitudinile” credinței vin din beneficiile credinței în sine. E vorba deci de o relație de complementaritate. Pur și simplu, după cum bine zice Kierkegaard în *Frică și cutremurare*, „credința începe din locul în care gândirea încetează”, iar gândirea, am putea adăuga, se manifestă acolo unde nu ai nevoie de credință (în sensul religios al termenului). Dincolo de exemplele biblice pe care le invocă filosoful danez (Avraam, Iov), putem înțelege *când* și *cum* se sfârșește gândirea pentru a face loc credinței dacă urmărim și filmul *Hacksaw Ridge*. Personajul principal, susținător consecvent al non-violenței, „luptă” pe front fără absolut nicio armă, încercând cu disperare să salveze câți mai mulți soldați răniți. În momentul în care rămâne singur printre rămășițele soldaților sfârtecați de mitraliere și bombe, își dă seama că este neputincios. Apare atunci starea de disperare, urmată îndeaproape de perspectiva resemnării exhaustive. În clipa aceea, *gândirea* pare a-i spune „retrage-te, salvează-ți viața, nu mai poți face nimic”, dar *credința*, abia acum intrând realmente în scenă, îl împinge împotriva evidenței amare (a simțului comun), determinându-l să reintre în bătaia puștilor pentru a-i salva pe toți cei rămași pe câmpul de luptă în agonie. Iată sensul extra-moral al credinței, punctul în care

Liviu I. Cocei

gândirea împietrită așteaptă să vadă unde va fi condusă.

*

Suprema dovadă a iubirii e răbdarea.

*

Un alt fel de butterfly effect. Cât poate valora votul cuiva în perspectiva schimbării sistemului politic existent? La ce bun să mă implic eu în protejarea mediului înconjurător? Ce pot să fac pentru a trăi într-o lume mai bună? Astfel de întrebări, care reflectă rolul individului în societate, respectiv poziția fiecăruia în cosmos, tind să anihileze acțiunea creatoare. Deși legitime, ele ne arată cum anume este devalorizată inițiativa personală. Și, totuși, un singur răspuns, pe cât de scurt, pe atât de semnificativ, ar putea oferi un imbold nemaipomenit acestui spirit de lânzezeală: *butterfly effect*. Chiar dacă această sintagmă a devenit foarte populară în literatura de ficțiune, să nu oitem că inventatorul ei, Edward Lorenz, a fost de fapt un excelent matematician, nu un romancier; ideea de bază a *efectului fluturului* fiind aceea că o acțiune, oricât de mică și de insignifiantă, poate conduce la schimbări majore, chiar dacă nu imediate. N-ar trebui, prin urmare, decât să avem răbdare și să fim perseverenți în a ne exprima convingerile. Desigur, în măsura în care sunt și juste.

SimpliCitate

*

O comunitate din mediul online își declară „ieșirea din matrixul religios”, făcând aluzie la un celebru film științifico-fantastic. Însă „ieșirea” este o atitudine religioasă *sui-generis*. De ce? Pentru că ne invită să evadăm într-o altă lume, rupând legăturile cu mai vechea religie. Experiența *rupturii* și *reînnodării* este esențialmente una religioasă.

*

Fiecare limbă are propriile ei jocuri de limbaj, prin care *se arată* sau *se ascunde* felul cum gândește un popor.

*

Un Babel constructiv. Trăind și lucrând în Londra, într-un amestec lingvistic și cultural destul de eterogen, descopăr că oamenii, în ciuda dificultăților de comunicare inerente, se pot înțelege mai bine decât dacă ar vorbi aceeași limbă. Oare de ce? Conștientizând limitele comunicării verbale, majoritatea imigranților depun un efort suplimentar pentru a se face înțeleși, bucurându-se în sinea lor atunci când și reușesc. Apoi, tocmai datorită comunicării anevoioase, tendința firească este aceea de a avea ceva mai multă răbdare în relația cu celălalt. Așadar: efort, răbdare, bucurie. Acestea sunt valorile de bază ale unui mega-oraș cosmopolit, care-l mențin prosper tocmai prin deschiderea sa față de diferențele culturale.

Liviu I. Cocei

*

Câte lucruri îmi scapă atunci când îmi notez ideile! Și câte sensuri rămân necuprinse de însetata-mi cugetare! Oare ar trebui să îmi suspend judecata și să renunț complet la a-mi scrie opiniile?! Sau poate, din contră, ar trebui să scriu în ciuda tendinței metafizice de a surprinde totul, de a exprima inefabilul sau de a reduce lumea la un principiu călăuzitor general valabil?!

*

Momentele adevărului. Multe au de învățat oamenii de afaceri de la filosofi, dar de ce să nu învețe și filosofii de la afaceriști? Jan Carlzon, inspirat de un alt *businessman*, Richard Normann, a prosperat în afaceri acordând o atenție deosebită situațiilor critice în care clientul interacționează cu serviciile sau produsele unei firme, respectiv cu reprezentanții acesteia. În urma confruntării cu astfel de situații, numite în marketing „momentele adevărului”, clientul se poate declara încântat sau nu; după care va acționa în consecință, fie denigrând, fie laudând brandul respectiv. De pildă, un „moment al adevărului” este atunci când cineva cumpără efectiv un produs/serviciu și îl testează. Un alt „moment al adevărului” e atunci când aceeași persoană revine pentru a solicita ajutor. Evident, esențial e să nu îi fie înșelate așteptările.

SimpliCitate

Separat de domeniul *business*-ului, fiecare dintre noi se confruntă cu diverse momente ale adevărului, uneori chiar zilnic. *A friend in need is a friend indeed* reflectă paradigmatic momentele adevărului la care vreau să ajung. Este vorba de explorarea acelor situații-limită în urma cărora ne convingem dacă putem avea sau nu încredere într-un coleg, de pildă. Acestea sunt momentele adevărului cu privire la ceilalți, dar există și cele referitoare la propriul sine. În speță, clipele dilematice în care trebuie neapărat să decid: să lucrez pentru o firmă care îmi oferă un salariu mai mult decât satisfăcător, dar care îmi displace sau să mă angajez într-un domeniu slab remunerat, dar care îmi e drag? Ei bine, cu cât aceste probleme existențiale ne preocupă mai tare cu atât mai mult începem să filosofăm. Însă idealul ar fi, dacă vrem să evităm sau să diminuăm suferințele cu pricina, să procedăm invers. Adică să filosofăm înainte de a ajunge efectiv la *momentele adevărului*. Cum? Forțându-ne intelectul să facă „experimentele de gândire” aferente.

*

Și dacă originalitatea este *doar* un fel de plagiat nedescoperit, un extras dintr-un inconștient colectiv (Jung), de care autorul nu va fi niciodată conștient pe deplin?

Terapia prin filme de groază. De ce se sinucid unii oameni, mai ales în țările prospere? De ce unele persoane nu mai vor să-și continue viața, deși știu bine că oricum vor muri într-o zi? Nu e ca și cum ar renunța la viață pentru că s-au plictisit de nemurire. De unde atâta grabă, atunci? Ce-i drept, multe „credințe” pot influența o asemenea decizie finală, dar, dincolo de acestea, cert e că viața majorității celor care-și pun capăt zilelor a devenit de nesuportat din cauza unor suferințe fizice sau de altă natură. Întrebarea este dacă suferințele (în sine, indiferent de natură și de intensitate) pot anihila voința de a trăi. Nu cumva acestor suferințe se adaugă sentimentul că nimic nu (mai) are vreun sens? Unui sinucigaș îi e aproape imposibil să mai acorde valoare suferinței sale și, ca atare, propriei vieți. Și totuși, nenumărați oameni neîncredători în sensul vieții lor dureroase nu ajung să își ia viața. Ce anume îi oprește? Instinctul de supraviețuire? Frica de moarte? Iar dacă e așa, ce anume slăbește aceste afecte primare în cazul resemnaților în fața vieții? Poate că tocmai o viață prea comodă, preponderent lipsită de amenințări, ne poate adormi simțul realității – realitatea fiind că viața este mai mult un fel de câmp de luptă al pasiunilor dezlănțuite decât un cadru arboricol ferit de intruziuni. În Grecia antică, tragediile zguduiau mentalul odihnit al celor epuizați de bunăstare. Astăzi,

SimpliCitate

filmele de suspans aproape irespirabil, care uneori ne îngrozesc până în străfundurile mentalului, ar putea fi un panaceu asemănător vechilor tragedii, în special împotriva tendințelor sinucigașe, în măsura în care acestea din urmă sunt cauzate de pierderea sau diminuarea instinctului de supraviețuire.

*

Cum se „tratează” superstițiile. Azi am tăiat calea unei pisici negre. Oare asta înseamnă că îmi va merge bine sau că pisica va avea ghinionul de a-și pierde una dintre vieți?

*

Libertatea de a spune nu votului. Până de curând eram de părere că votul ar trebui să devină obligatoriu. Dar acum cred că fiecare are dreptul la neimplicare. În fond, nu face parte din libertatea de gândire și de expresie? Pe de altă parte, de ce să forțezi un „extremist” să voteze, de exemplu? doar de dragul de a ne lăuda cu o imensă participare la vot? Trebuie să votăm și din convingere, nu doar din datorie.

*

Posibilitatea democrației directe, astăzi. Îmi este tot mai clar faptul că democrația reprezentativă nu mă reprezintă. În condițiile în care poporul este consultat foarte rar (cum ar fi prin referendumuri) și fără un impact socio-politic major, iar politicienii sunt aleși periodic pe bază de simpatie, nu de competență,

Liviu I. Cocei

cum „să îndrăznesc să cred” că vom avea legi bune și că vom fi guvernați responsabil? Singura variantă politică eficientă este *democrația directă*, deși deocamdată nu prea poate fi aplicată, pentru că e greu ca fiecare cetățean să-și facă auzită părerea. Votul electronic reprezintă o posibilitate, dar deocamdată internetul nu e atât de răspândit, în ciuda prejudecății că toată lumea are un telefon inteligent. În momentul în care fiecare cetățean cu drept de vot va avea acces permanent și neîngrădit la rețelele sociale și – la momentul oportun – politice, abia atunci se va putea implementa ștampila electronică. Iar în momentul acela probabil că vom critica democrația în termenii lui Socrate și Platon. Ce putem face cu voturile celor mai puțin educați? Sunt acestea egale cu voturile celor cultivați? Pentru diminuarea amplitudinii unor astfel de interogații ar trebui să revenim mereu la aceeași soluție: educația continuă.

*

Neajunsul de a fi interviuat. Tind să mă simt inconfortabil de fiecare dată când sunt pus în situația de a vorbi despre mine însumi. Ce straniu e să încerci să te descrii „obiectiv”, prin enunțarea unor fapte, evenimente sau chiar simțăminte marcante din viața ta! În primul rând, e o naivitate ofensatoare părerea că se poate surprinde esența cuiva în câteva fraze sau minute. Din acest motiv, oamenii urăsc în mod intuitiv interviul. În al doilea rând, orice auto-caracterizare,

SimpliCitate

oricât de sinceră, cu cât este mai detaliată și mai precisă cu atât este mai aproape de trasarea iremediabilă a limitelor sinelui. Contururile libertății mele se îngroașă în momentul în care le transmit celorlalți cine cred *eu* că sunt de fapt. Dacă, de exemplu, afirm că sunt vegetarian, ceilalți ar putea înțelege că nu mă pot bucura de o petrecere la grătar și, prin urmare, vor presupune că e mai bine să nu mă invite la o astfel de întrunire. Consecința tristă a unei confesiuni este întâlnirea cu neînțelețele secunde, în speță cu multele posibilități la care am renunțat de dragul siguranței celorlalți sau a confortului propriu.

*

Este bine să te uiți la televizor doar până în clipa în care începi să *te uiți* pe tine însuși.

*

Oare nu ne amăgim când spunem despre cineva că s-a întors miraculos la viață? În realitate, probabil că nici nu murise. Faptul că avem înțeleșuri discutabile privind *momentul morții* creează confuzie și stârnește multe speculații interesante, dar adesea improbabile.

*

Comunicarea e esențială într-o relație, spun psihologii. Așa că, înainte sau după un moment tensionat, trebuie să porți neapărat o discuție cu partenerul. Numai că aproape întotdeauna miza

Liviu I. Cocei

diferă, întrucât unul discută pentru a uita, iar celălalt pentru a-și aduce aminte.

*

Ironizați? Ironizați! – O ofensă nu ar trebui răzbunată în niciun fel. Ci, după caz, ori să se admire, ori să se îndure.

*

În ce ar consta virtutea unui tânăr, astăzi? În a ști cum să gestioneze orice fel de ofensă.

*

Democrația este un adevărat blestem pentru o țară care nu își mai poate educa temeinic cetățenii.

*

De ce devine Nimicul atât de tentant? Pentru că viața, oricât de bogată sau plină de satisfacții ar fi, mai de vreme sau mai târziu ne va apărea cu totul lipsită de sens. Și nu e această blazare existențială o modalitate perfidă prin care tocmai Nimicul ne ispitește?

*

Dacă *identitatea* unui popor se conturează prin propria limbă, *umanitatea* noastră, a tuturor, se cultivă prin limbaj.

*

Leviathanul cel blând. Admir globalizarea care nu înghite națiunile, țara care nu își devorează regiunile sau județele și tot așa până la acea limită pe care o putem numi identitate personală.

SimpliCitate

*

Lumea văzută ca o mare iluzie, ca vis al unui zeu de prisos, sau, mai nou, ca simulare computerizată – pe cât de neverosimilă, pe atât de greu de contestat – conduce la un solipsism interesant. Chiar dacă, să zicem, lumea există *doar* pentru mine și tot ce se întâmplă își are începutul și sfârșitul *în* mine, până la urmă, întreaga diversitate a ființării aparente, fiecare detaliu cotidian la care poate că nu particip nici măcar tangențial, are drept scop final risipirea singurătății ontologice, altfel spus *alungarea sentimentului trist al unicității*. Numai că unicitatea existențială nu este dorită decât acolo unde mai sunt și alții.

*

Fără sex, viața ar fi o migrenă, dar fără iubire, ar fi o absurditate.

*

Acțiunea justă este posibilă numai dacă gravitează în jurul *gândirii*. Dacă gravitează, nu dacă se afundă.

*

În ce constă puterea autorității? – În măsura în care există o diferență între autoritate și putere, putem spune că aceasta se referă la gradul de libertate. Față de autoritate, care acționează în virtutea unor regulamente sau legi, puterea se bucură de libertatea cea mai mare, în sensul că ea dictează

Liviu I. Cocei

tocmai ce trebuie să conțină acele norme și, mai ales, care sunt cele mai bune căi de urmat.

*

Experimentul faimos al lui Philip Zimbardo de la Universitatea Stanford poate fi considerat o confirmare a „banalității răului” concepută de Hanna Arendt.

*

„Atâtea lucruri de care nu am nevoie”, exclama Socrate adeseori, plimbându-se iscoditor prin piața ateniană. Oare ar fi o impietate să reluăm această constatare și cu privire la cunoștințe sau idei? Câte lucruri mi-aș dori să nu le (mai) știți! Atâtea opinii și informații de care eu nu am și nici nu voi avea vreodată nevoie!

*

Terapia prin birocrație. Există situații nefericite când „păianjenul” birocratic nu îți permite să aluneci în disperare. În cazul funeraliilor, încurcătura (aparent) absurdă a „pânzei” sale ne menține trează conștiința nefericită, împiedicând-o însă să se afunde în abisul depresiei sau în lipsa de măsură a jeluirii.

*

Spaima lui Epicur. Pentru filosoful Grădinii moartea este oarecum impersonală. Se moare, numai eu nu pot să mor. Și pentru că moartea nu poate fi trăită ca atare, ar fi ilar să te sperie gândul morții. Dar

SimpliCitate

nu cumva, eludând posibilitatea „simțirii” morții sale și înconjurându-se tacticos de prieteni, Epicur sugera că îi era totuși frică de moarte? În fond, cine poate ști *dacă și când încetează eul* să mai existe?

*

Moartea ca stare de spirit. Deși conștientizează că este doar o ființă muritoare, omul se îndepărtează mereu de acest gând, nu doar atunci când se refugiază în diverse activități rutiniere sau în divertisment pentru a-și uita inevitabila pieire (Blaise Pascal), ci chiar și în timpul celor mai grave și mai întristătoare evenimente: moartea sau dispariția unor persoane dragi. Mesajele aparent pline de gravitate precum „Nu te vom uita niciodată” sau „Regrete eterne” – oricât de sincer ar fi folosite în încercarea de a exprima suferința îndoliaților – nu relevă decât „stări de spirit” (după o expresie a lui Kierkegaard din *Discursuri*), nicidecum gândul cutremurător că moartea ne aparține și nouă. Concret, a spune „nu te vom uita niciodată”, dar și „regrete eterne”, implică, în mod iluzoriu firește, că cei rămași în viață ar fi „nemuritori” și că, în virtutea vieții lor nelimitate, nu vor uita niciodată defunctul (exprimându-și duios „eternele lor regrete”).

*

Dacă cei care urăsc zilele de luni sunt disprețuitorii capitalismului, atunci cei care detestă diminețile ce sunt?

Liviu I. Cocei

*

O iluzie a veșniciei. Când ai idei și le risipești în sentințe, fixându-le tacticos pe un suport de scris, ai senzația că ceea ce se spune că ar fi etern în noi, anume Intelectul (sau sufletul), nu va fi dată uitării. De acord, dar pentru cât timp? Câteva generații ulterioare și ideile tale se vor perima, intrând pe nesimțite în componența altora, asemeni trupului care putrezește pentru a hrăni alte nevoi. Dar chiar dacă și rațiunea respectivă și felul de-a fi al celui neuitat ar rămâne mereu actuale, cu ce l-ar consola pe *el* acest gând, din moment ce nu va fi *acolo* ca să se bucure de această formă veșnică de dăinuire?

*

Disprețuitoarii democrației. Obișnuiți fiind cu prejudecata că, timp de secole la rând, am fost conduși de domnitori iscusiți, iar în modernitate de regi hotărâți sau chiar de dictatori, românii nu se pot împăca cu ideea că un președinte, deși șef al statului, nu are puterea de a schimba societatea în mod fundamental. Mai mult decât atât, greu de înțeles e și principiul separației puterilor în stat. Drept dovadă, de fiecare dată când sunt alegeri prezidențiale, votanții români speră mereu într-o mare și eliberatoare „schimbare”, ca și cum alesul câștigător ar putea coordona sau influența toate instituțiile după bunul său plac, absolvindu-ne pe toți de

SimpliCitate

responsabilitatea publică. *Așteptările* sunt cele care trădează disprețul nostru abscons pentru democrație.

*

„Mă așteaptă să vin și când vin, toți fug.” Această ghicitoare din perioada copilăriei – pe cât de simplă, pe atât de profundă în semnificații și reprezentări – îmi trezește sentimente atât de contrare prin spiritul ei, de fiecare dată când mă simt atras în *eterna reîntoarcere a așteptărilor*. Așteptarea plină de dorințe a sărbătorilor de iarnă sau așteptarea naivă a diferitelor momente importante din viața personală se sting atunci când acestea realmente survin, fiind urmate de un entuziasm cvasi-tern. Uneori, chiar dimpotrivă, sunt mai curând dezamăgit că a venit clipa fericirii îndelung râvnite. Un sentiment de dispreț se profilează în cugetul adineaori plin de ardoare. Oare de ce? Unii evită să ofere un răspuns și se mulțumesc cu ideea absurdă că doar *drumul* contează, nu atingerea *liniei de sosire*. Ei sunt aceia care și-l imaginează pe Sisif fericit în neconținutul său efort cotidian. Alții răspund simplu: satisfacția ucide pofta; sau, într-un alt sens, luarea în posesie slăbește dorința. Dar a contracara melancolia „de după” presupune a te forța să crezi că niciodată, nimeni și nimic nu îți aparține. De asemenea, trebuie să-ți repeți la nivel mental (ca un fel de mantră) că nu există un punct *terminus* ce poate fi atins și apoi depășit. Sunt atâtea exerciții de gândire la care ar trebui să apelăm

Liviu I. Cocei

frecvent. Ne-ar scuti de rutină în fiecare aspect al vieții.

Dar în mintea noastră se mai petrece ceva care taie elanul bucuriei post-factum. În fond, orice speranță și orice dorință au drept obiect comun ceva care aparține viitorului. Nemulțumiți de prezent – de acel prezent recurent al fiecărei zile – ne imaginăm că viitorul ne va umple de gratitudine. Numai că atunci când el chiar vine, nu mai e „viitor”, ci „prezent”. Ceea ce ne întristează este, deci, *prezentificarea* viitorului, constatarea amară că ceea ce trebuia să vina este doar o *actualitate* la care nu am avut acces până în acel moment. Noi nu dorim ca viitorul să fie un *prezent*, ci prezentul să fie o *viitorime*. E paradoxal, dar cine ne poate potoli această sete?

*

Nu pot eșua decât cei care își propun să aibă succes. Optimismul așa-zișilor „oameni de succes”, deși enervant, reprezintă o auto-iluzionare maladivă de care obișnuiesc să se bucure în tăcere.

*

Nu orice greșală este regretabilă. Unele ratări ne scapă de mari chinuri, iar altele ne feresc de vinovății grave. *Exercițiu*: Să ne aducem aminte și să ne bucurăm de pierderile și de eșecurile care ne-au scutit de atâtea suferințe posibile!

SimpliCitate

*

Noi melancolii. Sărbătorile de iarnă sunt de fapt un remediu pentru zilele reci și nopțile lungi din această perioadă a anului, dar, în ultimul timp, soarele depresiv de decembrie ne încălzește cu raze primăvăratice, iar colindele care evocă desfătări la gura sobei pe o vreme geroasă, cu zăpezi troienite, devin tot mai neverosimile, adâncindu-ne spiritul într-un nou tip de melancolie. Cum ne vom consola în fața acestei tristeți artificiale, dar nu închipuie? Sau poate că nici nu avem nevoie de vreo consolare, ci numai să consumăm melancolia trăind-o.

*

Îi datorăm un cocoș lui Aristotel. Între un tratament medicamentos și o terapie bazată pe eficacitatea rațiunii de a depăși angoasa unei aporii existențiale descopăr simplitatea celei de a treia căi: o plimbare prin parc.

*

Anarhismul este încercarea de a aplica mulțimii mentalitatea de prădător și prădătorului mentalitatea de turmă.

*

Un elogiu al consumerismului? „Trebuie să ni-l imaginăm pe Sisif fericit” zice Camus. Cât de dragă trebuie să le fie această idee amatorilor de cumpărături!

Liviu I. Cocei

*

Big Brother *sau exercițiul privirii din toate părțile*. Să ne imaginăm că fiecare gest și orice act pe care le facem, pe parcursul fiecărei zile, sunt monitorizate de un spectator anonim. Și să ne punem întrebări generale sau punctuale precum: „oare ce părere și-ar face acest *voyeur* anonim despre mine?” sau „ce ar gândi și ce ar spune despre acțiunile mele cotidiene un personaj cu totul absent, vădit neimplicat în câmpul deciziilor mai mult sau mai puțin reflectate pe care obișnuiesc să le iau?”.

*

Incipit eudaimonia. Cum începe construcția unei vieți mai bune, să zicem împlinite? Dezvoltându-ne sentimentul că ducem o viață postumă. În felul acesta, atenția asupra aspectelor cu adevărat importante se va accentua, iar percepția trecerii timpului se va modifica, dându-ne șansa de a ne bucura de clipă într-o manieră mai puțin frugală.

*

Să fim conștienți de iminența morții, dar să murim la fel cum ne naștem: fără să știm când, unde, cum sau de ce. La fel ca într-o relație de iubire, să nu căutăm în moarte justificări și să ne eliberăm de presiunea aflării scopurilor.

*

De la teamă la nedumerire. În momentul în care aduci în discuție anumite anxietăți sau scrii

SimpliCitate

despre propriile frici sau frustrări începi deja să nu te mai temi. Unul dintre scopurile consilierii filosofice: transformarea temerilor în dileme etice sau epistemologice cu care să poți trăi.

*

Prostia nu derivă numai dintr-o lipsă de măsură, ci și dintr-un fel de obișnuință. Așa că să nu ne amăgim cu vorbe cumiți precum „investesc sume foarte mici în jocurile de noroc”.

*

Ascensiunea inteligenței artificiale și decăderea celei naturale. Dacă prin intermediul scrierii memoria noastră a fost externalizată, devenind un accesoriu la care se poate apela ocazional (prin frecventarea bibliotecilor, de exemplu), prin mijlocirea aparaturii și a sistemelor de calcul tot mai performante (PC, smartphone etc.) ne-am externalizat și inteligența. La fel ca în cazul memoriei, obsolescența inteligenței umane va fi adâncită de diminuarea treptată a acesteia. Lupta cu roboții care vor să preia controlul, imaginată în atâtea proiecții cinematografice, nici nu va avea loc dacă vom fi pierdut lupta interioară, adică războirea cu propriile noastre adicții.

*

Deconstrucția și reconstrucția conceptuală – un tratament filosofic inspirat de metodologia platoniciană (diairesis și synagoge). Cum repari o motocicletă dacă nu te pricepi deloc la acest mijloc de

Liviu I. Cocei

locomoție pe două roți? Îi dezmembrezi partea pe care o consideri afectată, bucată cu bucată, apoi, în timp ce o recompui, încerci să îți dai seama ce piesă s-a deteriorat și cum poate fi schimbată/reconstrucționată pentru a funcționa din nou. La fel se procedează și în cazul intelectului (afectat de erori de judecare) sau al sufletului (rănit), de fiecare dată când aceste entități imateriale nu mai operează corespunzător.

Leacul (itinerariul consolator) se dezvăluie prin deconstrucția și reconstrucția angrenajelor mentale (a prejudecăților, a convingerilor sau a credințelor rigide) care blochează devenirea armonică a sinelui sau ne privează de bucuria simplă de a fi.

*

Curiozitate și înțelegere. Nu poți aprecia decât lucrurile care îți stârnesc cumva interesul. Capacitatea de înțelegere crește pe măsură ce devenim tot mai atenți la ceea ce se petrece în jurul nostru. Dar interesul pe care-l manifestăm la un moment dat nu poate fi susținut apelând la motive exterioare subiectului sau idealului urmărit. Asta înseamnă că nu pot fi cu adevărat atent la cursuri, de exemplu, doar pentru că vreau să iau note bune și să fiu admis la un liceu de top. Obiectivele exterioare scopului în sine (dezinteresat) al educației nu ajută prea mult înțelegerea, ba chiar alterează nevoia firească de a ști.

SimpliCitate

*

Avatarurile filosofului-artist. Dacă gândim numai în imagini, atunci orice filosof ar trebui să fie în același timp și pictor, sculptor, romancier sau cineast. Un artist bun poate fi considerat și filosof, dar deocamdată nu putem spune că un filosof priceput ar fi neapărat și artist.

*

În ce constă virtutea unui artist? În faptul că nu ascunde, dar nici nu arată ceea ce vrea de fapt să transmită.

*

De ce nu există oameni cu adevărat fericiți? Pentru că nimeni nu i-ar putea suporta.

*

Și, totuși, nu am putea trăi cu entuziasmul cuvenit fără recurența unor clipe apăsătoare de supărare.

*

Ce e greu? Să apreciezi ceea ce deja ai. Ce e ușor? Să te îndrăgostești.

*

Ignoranța și apelul la tradiție. Există un tip de „rebeliune” care nu ține cont de indicațiile omului de știință numai dintr-o loialitate stupidă față de obișnuințele culturale (de exemplu, culinare) care de fapt s-au dovedit a fi nocive. „Așa-i la noi” devine

Liviu I. Cocei

lozinca celor care-și ascund ignoranța sub masca tradiției.

*

Virusuri și postări virale. Pentru că eludează multitudinea și diversitatea amenințărilor (reale) care ar putea afecta viața umană, omul actual este *ființa pentru care nu există decât ceea ce îi atrage atenția aici și acum*. Restul bolilor și suferințelor mundane sunt „anihilate” de o ignorantă tăcere.

*

Isteria în masă este potențată nu doar de cei care distribuie mesaje panicarde, ci și de cei care ridiculizează un pericol iminent prin replici amuzante.

*

În orice lucru dus la bun sfârșit sălășluiește o tristețe și-o eliberare. Tristețe, pentru că unele lucruri nu au fost realizate tocmai bine, dar și fiindcă trecutul nu poate fi retrăit decât prin amintiri. Cât despre starea de eliberare, aceasta apare întrucât te simți complet dispus noului.

Addenda
Ironism și victimizare.
Eseu despre limitele culturale ale libertății de
exprimare²

Problematica ironiei abordată în cadrul acestui eseu a fost stârnită de anumite dubii și experiențe personale, dar și de unele răspunsuri la întrebările de natură stoică – precum „există vreo diferență între *a răni* și *a ofensa*?” sau „când putem spune că *durerea* se distinge de *suferință*?” – analizate pe larg de consilierul filosofic Lou Marinoff în textul intitulat retoric „Jignirea înseamnă vătămare?”. În era corectitudinii politice, considerată de acesta un fel de

²Acest eseu se bazează pe conferința cu titlul asemănător pe care am susținut-o la Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie din cadrul Universității „Dunărea de Jos” din Galați, pe data de 26 martie 2018. O parte din acea comunicare a fost publicată ulterior sub titlul de „Strategii filosofice de supraviețuire în era corectitudinii politice”, în: Teodor N. Țârdea (red. resp.), *Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, antropologiei, filosofiei și medicinei. Culegere de articole științifice*, vol. 24, CEP „Medicina”, Chișinău, 2018, pp. 100-102. Textul de față reprezintă versiunea completă, revizuită și actualizată a studiului respectiv, care, din motive obiective, nu a putut fi publicat în întregime.

maladie culturală, lumea tinde să se împartă în două categorii distincte: una nu suportă niciun fel de ofensă, iar cealaltă nu pare a avea vreo problemă în acest sens. Apropiindu-mă de perspectiva axiologică asumată de celebrul consilier filosofic, am descoperit că un posibil remediu cultural pentru detensionarea animozității dintre cele două tabere constă, pe de o parte, în minimizarea impresiei de a fi ofensat prin însușirea unor învățăminte stoice, iar pe de altă parte, în deprinderea exprimării subtile, ocolitoare, adeseori umoristice, cum era și „complexa” ironie socratică.

Atât în *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, cât și în *Constituția României*, libertatea conștiinței, libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor sunt garantate. Dar oare simplul fapt că aceste libertăți fundamentale sunt înscrise în lege ne asigură că și beneficiem de ele? Și nu cumva se amăgesc cei care cred că absența interdicțiilor cu privire la circulația opiniilor este suficientă pentru a ne bucura cu toții de libertatea de gândire și de exprimare? O persoană care colectează informații despre un subiect oarecare numai dintr-o singură sursă sau care culege idei din mai multe părți, însă doar pe acelea care îi confirmă ipotezele, poate pretinde că judecă liber? Oare nu rămâne captivă unei viziuni singulare asupra lumii, respectiv unei înțelegeri parțiale a realității culturale în care obișnuiește să trăiască? Pe drept cuvânt putem spune

SimpliCitate

că suferă de acea maladie culturală numită de Nicolai Hartmann: „orbire axiologică”.

În Antichitatea greacă, libertatea de judecare în sens filosofic se dobânda greu – necesita exercițiu. Pentru a deveni autonom trebuia să îți asumi o oarecare limitare a nevoilor personale, să treci prin calvarul stăpânirii dorințelor sau prin focul unor examene de conștiință. Pe scurt, pentru a gândi cu mintea ta trebuia să te eliberezi de obișnuințele și prejudecățile majorității concetățenilor tăi. Iar semnul libertății de gândire era felul în care cineva își exprima ideile – maniera constând într-o continuă punere sub semnul întrebării a ceea ce *se știe* despre lucruri, fenomene sau valori și mai ales *cum* se ajunge la cunoaștere. Or, tocmai constatarea imposibilității cunoașterii absolute, coroborată cu permanenta chestionare a realității (supusă devenirii), poate conduce la o oarecare îngăduință față de metehnele fiecărei persoane în parte și, deci, la o veritabilă toleranță. Până la urmă, în aceasta constă valoarea libertății de gândire și de exprimare.

Revenind asupra întrebărilor anterioare, simpla implementare a libertăților surprinse în discuție nu poate garanta și funcționalitatea lor în plan personal sau social. Este nevoie de unele exerciții filosofice. Practic, *Constituția* în sine nu poate asigura nici libertatea de gândire și nici pe cea de exprimare. Ea poate doar înlesni obținerea acestora.

Liviu I. Cocei

Libertatea de gândire și libertatea de expresie sunt strâns legate între ele. În timp ce cuvintele și gesturile sunt expresii ale gândirii, gândirea este reprezentarea mentală a acestora. Atunci când cineva jignește ne putem da seama destul ușor și ceea ce gândește în raport cu partea vizată. Evident, dacă preferă să tacă, nu putem ști cu siguranță ceea ce crede despre persoana respectivă. De aici rezultă că libertatea de gândire diferă totuși de cea de exprimare. Și atât timp cât conținutul cognitiv rămâne ascuns, ce sens mai are să cerem libertate de gândire? Cine ar putea restricționa ceea ce gândim în sinea noastră? A spune că nu avem voie să jignim implică faptul că nu avem voie nici să gândim în termeni jignitori, dar cine ar putea controla (momentan) ceea ce ne umple mintea? Libertatea de gândire rămâne deocamdată singura de care ne putem realmente bucura și pe care nimeni nu ne-o poate lua.

Cea mai discutabilă libertate la ora actuală este probabil libertatea de exprimare. În timp ce unii o susțin fără prea multe nuanțe, alții consideră că ar trebui limitată într-un fel. Pentru aceștia din urmă, legea defăimării, de pildă, este o măsură cât se poate de justă.³ Considerând că asistăm la un război tacit pe

³ Cunoaștem, în sensul acesta, pozițiile asumate de anumiți politicieni care tot încercă să incrimineze ceea ce ei consideră că ar fi „defăimarea” țării. Însă denigrarea patriei tinde să fie

SimpliCitate

tema libertății de expresie, Mick Hume trage un semnal de alarmă în privința sabotării acesteia⁴. Autorul se întreabă, evident retoric, dacă nu cumva libertatea cuvântului este suprimată deja de însăși teama de a fi ironic, de teama de a spune o glumă proastă sau de a face o afirmație nepotrivită (deși nevinovată prin intenție). Ca dovadă, mă pot referi la o întâmplare petrecută chiar în orașul Galați. Într-una din zile, cumnatul meu (Sorin Bejan), stând în fața propriului magazin, observa amuzat cum niște ciori ingenioase adunau nuci de pe trotuar și le dădeau drumul de la o înălțime apreciabilă pentru a le sparge și a se hrăni. Chiar în momentul acela se afla în trecere un grup de fete de etnie rromă, îmbrăcate în haine populare tradiționale. Culmea e că exact în clipa în care se pregătea să își arate mirarea și să spună „ia uite ce fac ciorile astea”, Sorin s-a autocenzurat imediat zicând: „ia uite ce fac... păsărelele astea”. Cu alte cuvinte, anticipând posibilitatea unui conflict verbal, Sorin s-a temut că va da naștere unei neverosimile ironii iscate de confuzia termenilor.

Prin sintagma „libertate de exprimare” avem în vedere orice fel de comunicare, inclusiv pe cea nonverbală. Gesturile percepute drept ofensatoare

confundată cu criticarea domniilor lor, după modelul vechii lozinci: „Dai în mine, dai în tine, dai în fabrici și uzine!”.

⁴ Mike Hume, *Trigger warning. Is the fear of being offensive killing free speech?*, William Collins, London, 2015.

(cele obscene, exhibiționismul sau privirea fixă în ochii cuiva) sunt exemple de situații în care această libertate devine problematică. În art. 30 din *Constituția României*, de exemplu, se specifică fără vreun echivoc faptul că „(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine. (7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri”. Dar dacă în privința aspectelor menționate la punctul 7, prea puțini sunt cei care le contestă, nu același lucru se poate spune despre punctul 6. De ce? Pentru că, de exemplu, activitatea profesională a multor jurnaliști depinde de aplicarea acestei restricții. Pe de altă parte, viața privată, fericirea sau bună-starea persoanelor publice depinde de respectarea acestor interdicții.⁵

Potrivit concepției utilitariste (John Stuart Mill), libertatea individuală nu poate avea altă limită

⁵ Să ne imaginăm că o celebritate este fotografiată în timp ce se bucură de briza mării pe o plajă de nudiști. Oare avem dreptul să ne delectăm privirea cu acele fotografii, adulți fiind, firește? Sau persoana respectivă ar trebui protejată de curiozitatea indiscretă a acelor dintre noi care, până la urmă, la fel ca oricare alți cetățeni, nu ar dori să se simtă stânjeniți sau „răniți” în forul lor interior de astfel de întâmplări?

SimpliCitate

decât eventuala lezare a celorlalți. Dacă cineva, prin atitudinile sau acțiunile sale, provoacă daune cuiva, atunci statul, prin instituțiile sale, trebuie să intervină și să aplice sancțiunile de rigoare. Însă, dacă în cazul limitării faptelor dăunătoare (concrete) lucrurile par a fi destul de clare, ce se poate spune atunci când stabilirea culpei sau a daunelor sunt cel puțin discutabile? Cum decidem *dacă* și *cât* a suferit cineva în urma unor evenimente pe care *numai* acesta le consideră ofensatoare? Un american, de exemplu, a considerat că trebuie să dea în judecată Liga Națională de Fotbal (NFL) din Statele Unite ale Americii, cerând o sumă colosală, pentru că, în timpul unui eveniment de mare audiență (anume Super Bowl), interpretarea artistică a două cântărețe celebre l-a „afectat” nespus: „Sunt de părere că trebuie să mergem în instanță și să prezentăm acest aspect. Faptul că am asistat la un asemenea eveniment, mă împiedică să ajung în Împărăția Cerurilor”⁶. Însă, după cum bine zice și Marinoff, „toată lumea jignește pe cineva la un moment dat”⁷, ceea ce înseamnă că suntem

⁶<https://www.digi24.ro/magazin/timp-liber/showbiz/un-barbat-cere-daune-de-800-de-milioane-de-dolari-pentru-imaginile-indecente-de-la-super-bowl-1257673?fbclid=IwAR3EJoyGEc31IeyojIT3NeU98A8JfWMexXIgWqSviKJ70CseRvqNp01DMO8> (accesat la data de 18 februarie 2020)

⁷ Lou Marinoff, *Întrebări fundamentale. Filosofia îți poate schimba viața*, Editura Trei, București, 2013, p. 151.

„condamnați” să ne descurcăm cu ofensele, nicidecum să le tot evităm. Dar, înainte de a ne lămuri cum am putea să o facem, să-nțelegem ce înseamnă de fapt „a fi vătămat”, pornind de la câteva situații concrete.

Pentru a evita daunele de natură corporală (și chiar emoțională), recurgem la tot felul de avertizări: „Atenție, câine rău!”, „Înaltă tensiune! Păstrați distanța!”, „Suprafață umedă sau alunecoasă!”, „Atenție se-nchid ușile!”, „Băutură fierbinte!”. În mod similar folosim avertismente și pentru a nu afecta starea psihică: „Atenție, urmează imagini care vă pot afecta emoțional!”, „Următoarele relatări pot avea un conținut ofensator!”, „Conținut explicit!” sau chiar „Următorul program este un pamflet”. Întrebarea care se pune în această ordine de idei este cum au apărut, de fapt, aceste avertismente sau, cel puțin, unele dintre ele. Doar pentru că s-a dorit prevenirea lezării cuiva sau mai degrabă de teama consecințelor unei decizii judecătorești nefavorabile? Pentru că, în cazul avertismentului de pe paharul de plastic („Băutură fierbinte!”), știm că nu a fost implementat din grija *a priori* pentru băutorii de cafea sau de ceai. Motivul pentru care pe multe dintre paharele de plastic de azi se poate citi mesajul de avertizare respectiv este simplu și totuși controversat: în 1994, o persoană nu tocmai vigilentă dar profund revoltată, după ce s-a opărit în mod accidental (foarte grav, de altfel) cu cafeaua dintr-un pahar de unică folosință, a considerat

SimpliCitate

că ar fi cazul să solicite daune pentru această „neglijență”. Și, surprinzător pentru o bună parte a opiniei publice, chiar a câștigat, primind despăgubiri generoase, pierzătorul fiind restaurantul McDonald’s, care, pentru a evita alte procese de acest gen, s-a asigurat că fiecare pahar va avea inscripționat acel enunț. Și totuși, nu e ridicol să avertizezi pe cineva care comandă o cafea că paharul e fierbinte (mai ales în scris)? Nu este ca și cum pe biletul unei piese de teatru de comedie ar scrie „Atenție, se râde!”, ca avertizare pentru toți cei care se tem să nu moară de râs? Astfel de „înștiințări” au menirea de a preveni nu atât daunele fizice și psihice, cât mai ales pe cele financiare. Pe fondul creșterii anxietăților sociale – de pildă teama de a nu fi jignit a condus la teama de a nu fi jignitor – probabil că vom asista la apariția altor avertismente, nu mai puțin ilare, legate de posibilitatea vătămării. Ceea ce înseamnă că sensul termenului „vătămare” poate acum include și anumite ofense, în așa fel încât nu prea mai distingem între a fi rănit și a fi insultat. Or, pentru Marinoff este clar că „vătămarea este unidirecțională, pe când ofensa este bidirecțională. Puteți fi vătămat împotriva propriei voințe, dar nu și jignit în acest mod”⁸, conchide acesta în spiritul stoicilor târzii.

⁸ *Ibidem*, p. 133.

Liviu I. Cocei

Într-o ordine de idei nu foarte diferită, scriind despre cusururile generației actuale, făceam următoarea observație: „Dintotdeauna părinții au vrut ca odraslele lor să aibă o viață cât mai ușoară și lipsită de griji, dar, în condițiile în care greutățile fizice ale vieții au fost deja diminuate de puterea tehnologiei, instinctul protectiv al părinților devine dăunător, ducând la creșterea vulnerabilității copiilor”⁹. În contextul socio-cultural al noului mileniu, copiii tind să devină extrem de vulnerabili la ofense, aproape în aceeași măsură în care sunt vulnerabili la maltratări de natură fizică. Această constatare reiese și din cartea autoarei britanice Claire Fox, care, deși îi ironizează nemilos pe cei născuți după 1980, numindu-i generația „fulg de nea” sau „plângăcioșii”, analizează cu scrupulozitate tendința lor de auto-victimizare.¹⁰ Și pentru C. Fox, principalii vinovați de sensibilitatea crescândă a copiilor la inevitabilele tachinări sunt părinții, care tind să fie mult prea grijulii. Or tocmai grija exacerbată pentru securitatea copiilor conduce la slăbirea distincției între vătămare și jignire, ceea ce înseamnă că asistăm și la un proces

⁹ Liviu Iulian Cocei, *Surâsul lui Momus. Eseuri de ironologie aplicată în filosofie și științele sociale*, Editura Pim, Iași, 2015, p. 62.

¹⁰ Tonul acestor rânduri poate fi considerat irreverențios și moralizator, însă mă privește într-un fel și pe mine. După cum am mai spus-o și cu altă ocazie, în *Surâsul lui Momus*: „chiar dacă nu se dezmente, lupul moralist nu minte!”.

SimpliCitate

de infantilizare. Pe acest fundal, o altă etichetă sarcastică aplicată azi tinerilor este cea de „generație de gelatină”, din motive lesne de înțeles: „Gelatina este alimentul favorit al copiilor; maleabil, multiform, translucid, colorat, fragil, ea devine simbolul epocii în care trăim – crede Zhang Qing, comisarul expoziției. Generația de după 1980 caută să se elibereze de influențe; privește cu interes cotidianul, propune individualitatea și stilul ca valori esențiale, apreciază diversitatea. Libertatea și solitudinea, entuziasmul și anxietatea, deschiderea și narcisismul ar fi coordonatele noii generații. Cultura de tip «gelatină» este născută în interiorul societății de consum chineze, dar tinde a se «mondializa», valorizând mijloacele digitale, video, ca și imaginile de sinteză. Tinerii se exprimă în manieră infantilă, copilăroasă”¹¹. Și am putea continua în același registru ironic identificând și alte criterii după care într-adevăr merită să i se spună astfel („generație de gelatină”), dar probabil că e mai înțelept să depășim momentul.

Spre deosebire de cei mai mulți dintre contemporanii noștri, spartanii nu se temeau de zeflema, ci o cultivau. Plutarh, în biografia consacrată lui Lycurg, scrie că participanții la banchet se puteau

¹¹ Petru Bejan, *Amurgul frumosului*, Editura Fundației Academice Axis, Iași, 2012, p. 106.

Liviu I. Cocei

tachina reciproc fără să se supere¹². Aceștia dezvoltaseră chiar o pedagogie a ironiei, prin care îi „învățau pe copii să întrebuițeze vorbe aspre amestecate cu grație și exprimând o idee adâncă în puține cuvinte”¹³. În loc să fie îndemnați să intre mereu în defensivă (cum adesea se întâmplă acum), copiii erau inițiați gradual în lupta tachinărilor și a ironiilor creatoare.

În plan social, Claire Fox observă că persoanele care se consideră „victime” obțin o autoritate nu tocmai „corectă”. Cum? Prin însăși faptul că adoptă statutul de „oprimat”, reușind să scape până și de critica binevoitoare a propriilor credințe, opinii sau defecte. Iar atunci când orice dojană poate fi interpretată ca discurs al urii, nu facem decât să acordăm „victimelor” sau credințelor acestora o

¹² La aceste întruniri, numite sissitii, „cretanii le numesc *andreaia*, iar lacedemonienii *phiditia*, [...] se încep prietenii și sentimente de bunăvoință [...] pentru că aci se obișnuiesc să fie cumpătați și cruțători. [...] La sissitii se luau și copiii, fiind aduși de părinți ca la niște școli de înțelepciune și aci ascultau multe discuții politice și vedeau și mulți dascăli, care-i învățau lucruri potrivite cu oamenii liberi și ei înșiși se obișnuiau să glumească și să ia în râs, fără obrăznicie, și să nu se supere când, la rândul lor, erau și ei luați în râs. Se pare că este un obicei spartan să faci glume pe socoteala cuiva. Și dacă cineva nu putea să sufere, îi era îngăduit să respingă glumele și atunci cel care făcea glume înceta.” (Plutarh, *Viețile paralele*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1960, pp. 117-118)

¹³ *Ibidem*, p. 126.

SimpliCitate

imunitate specială împotriva criticii.¹⁴ Acestea capătă putere în virtutea faptului că nu au putere. Iar această infuzie de „victimizare toxică”, cum o numește Claire Fox, am putea spune, în interpretare nietzscheană, că face parte din moștenirea culturală a creștinismului: catalogarea puterii drept violență și elogierea slăbiciunii ca virtute.¹⁵

În condițiile în care chiar și actorii de comedie, pictorii, muzicienii și alți artiști, care par a profita de libertatea de expresie mai mult decât oamenii obișnuiți, sunt adeseori interpretați în cheie politică, fiind cenzurați sau blamați din cauza creațiilor lor, iar ceea ce spunem sau scriem în unele situații sau pe marginea anumitor teme tinde să fie catalogat drept „jignire” sau „abuz de putere”, mai putem pretinde că avem libertate de exprimare? Dacă cineva susține despre o anumită afirmație că ar fi discriminatorie, dar fără a aduce argumente solide, cine îndrăznește să

¹⁴ Claire Fox, *„I find that offensive!”*, Biteback Publishing, 2016, p. 21.

¹⁵ Iată cuvintele filosofului german: „Aproape pretutindeni în Europa zilelor noastre se poate remarca o sensibilitate și o susceptibilitate bolnăvicioasă față de durere, o dezgustătoare lipsă de cumpătare în a te jeli, o moleșire care împopoțonându-se cu ajutorul religiei și al zorzoanelor filozofice încearcă să treacă drept ceva superior, – un adevărat cult al suferinței. [...] iar pentru a ne feri de ea, v-aș propune să purtăm la gât, deasupra inimii, buna amuletă *gai saber*, – amuleta «științei vesele» [...]”. (Friedrich Nietzsche, *Dincolo de bine și de rău. Preludiu la o filozofie a viitorului*, Humanitas, București, 1991, pp. 225-226)

Liviu I. Cocei

Îl contrazică fără a fi considerat la rândul său rasist sau, după caz, misogin? Am avut o astfel de experiență indezirabilă în Londra, când am fost pus în situația de a-mi justifica sensul unei anumite întrebări, pusă într-un context banal. Mă aflam la serviciu, în birou, iar la un moment dat l-am întrebat pe un coleg (îmigrant de culoare din Republica Dominicană) dacă încărcătorul telefonului pe care tocmai îl scosese din priză îi aparține. În mod instantaneu acesta și-a exprimat indignarea față de întrebarea mea – prin care, de altfel, nu voiam decât să aflu dacă îmi permite să îi folosesc încărcătorul – după care a început să mă acuze de rasism pe motiv că aş fi sugerat că acel încărcător nu ar fi al său. Cu greu am putut să combat această interpretare abuzivă, mai ales în contextul în care fără compania și susținerea celorlalți colegi aflați de față aş fi avut de îndurat consecințe și mai neplăcute. Iată cum de la un anumit moment al discuției orice spui poate fi interpretat negativ, iar atunci nimic nu mai pare a avea vreun sens: nici discriminarea și nici libertatea de exprimare. În Antichitate, arderea cărților în piețe era o metodă abominabilă de constrângere a libertății de exprimare. Iar în secolul trecut, în timpul regimului nazist, arderea cărților a culminat cu arderea oamenilor, după cum anunțase parcă în chip profetic Heinrich Heine: „*Acolo unde se ard cărți se vor arde, până la urmă, și oameni*”. Astăzi, în schimb, „nevoia”

SimpliCitate

de a elimina „rănirea” produsă de libertatea de exprimare poate fi extrem de ardentă, cazul atacurilor armate din unele școli și licee americane fiind extrem de elocvent. Mai mult decât atât, conform lui Lou Marinoff, tocmai din cauză că „americani și alții au pierdut din vedere distincția dintre vătămare și jignire [...] elevii pun la cale atacuri criminale împotriva colegilor și profesorilor ca răspuns la niște batjocuri imaginare”¹⁶ și arareori reale, am putea adăuga.

(Auto)victimizarea are, așadar, consecințe dramatice în educație și, mai departe, pe plan socio-cultural. Uităm adesea că „rădăcinile educației sunt amare, dar fructele ei sunt dulci”¹⁷, după cum ne asigura Aristotel. Poate că asta ar trebui să conștientizeze în primul rând cei din generația noastră „de gelatină”. Provocările vieții de școlar sau de student (tachinarea, frustrarea, dezamăgirea sau stresul) nu sunt „pericole” de care trebuie să ne ferim ca de molime, ci provocări ale vieții. Obsedați cum suntem de propria noastră imagine, nevoie amplificată de tehnologie și de rețelele sociale, ajungem să răspundem prea ușor cu agresivitate. Cred că abia acum putem vorbi de generația „rebelilor fără

¹⁶ Lou Marinoff, *op. cit.*, p. 134.

¹⁷ Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, Polirom, Iași, 1997, p. 171.

Liviu I. Cocei

cauză”, după mai bine de cincizeci de ani de la celebrul film cu James Dean în rol principal.

Într-o astfel de spirală hermeneutică, temerile de a nu fi dezamăgiți, de a se simți neputincioși sau de a fi ridiculizați îi determină pe tinerii „gelatinoși” să își apere imaginea idealizată cu prețul propriei vieți. De ce se ajunge atât de departe? Mânia în sine are efect de bumerang, după cum sugera stoicul Seneca: „În celelalte patimi există un pic de liniște și de calm: aceasta [mânia] este însă pe de-a-ntregul violentă și se pornește nestăvilit din suferință, dezlănțuindu-se nebunește într-o dorință prea puțin omenească de arme, sânge și chinuri, numai să le facă rău celorlalți, fără a-i păsa de sine, ba chiar năpustindu-se înspre armele aruncate asupra-i și lacomă de o răzbunare care îl va trage de-a valma și pe cel ce se răzbuună”¹⁸. Adresându-se posterității, Francesco Petrarca, mare admirator al stoicismului și al lui Seneca în mod special, mărturisea cu amărăciune spre bătrânețe o constatare mult mai categorică: „Mânia mi-a dăunat de foarte multe ori, dar numai mie, niciodată altora”¹⁹. Având un impact negativ nu atât asupra celorlalți, cât mai ales asupra propriei persoane, am putea spune că mânia este o reacție auto-distructivă cu rază lungă de

¹⁸ Seneca, *Despre mânie*, Editura Seneca Lucius Annaeus, București, 2014, p. 14.

¹⁹ Francesco Petrarca, „Urmașilor”, în *Scrieri alese*, Editura Univers, București, 1982, p. 7.

SimpliCitate

acțiune, prea puțin conștientizată de agresor, fiind înrudită cu sinuciderea. Să ne reamintim că Socrate ne avertizase deja că, atunci când credem că îi rănim pe ceilalți, ne rănim de fapt propriul suflet.

Așadar, ținând cont că în societatea globală tind să fie valorizate în mod special aparența, celebritatea, renumele bunurilor materiale (uneori și spirituale) de larg consum, o soluție împotriva tendinței de autovictimizare pentru care pledez aici este în primul rând de natură stoică, iar în al doilea rând de inspirație socratică. Referindu-ne la Epictet, de exemplu, filosof antic invocat și de Marinoff, știm că își încuraja discipolii, printre altele, să se implice în viața socială și, ca atare, să îi accepte provocările inerente. Altfel spus, fiecare trebuie „să îndure ofensele, să suporte un frate, un tată, un fiu, un vecin sau un companion de călătorie nerezonabil”²⁰. Pare ușor de zis, dar cum putem trece peste o „obraznică” luare în derâdere și alte „nedreptăți” de felul acesta? Printr-o îngemănare între indiferența stoică și ironia socratică! Iată cum ar fi răspuns (ironic) Aristotel unei presupuse provocări umilitoare: „Auzind că cineva își bătuse joc de el, spuse: «în absența mea poate chiar să

²⁰ Epictetus, *Discourses*, Book III, vol II, Harvard University Press, London, 1928, p. 125 („endure revilings, bear with an unreasonable brother, father, son, neighbour, fellow-traveller.” trad. m.)

mă și bată cu biciul»²¹. Sigur, ne putem întreba retoric oare ce ar fi spus Stagiritul în prezența sa, dar cred că ne putem imagina un răspuns la fel de comic. Cât despre Socrate, care era convins de funcția gnoseologică a deriziunii, știm că ne îndemna chiar să căutăm cu lumânarea provocările luării în răs²², la fel cum va spune mai târziu și J.S. Mill, când va susține o idee similară cu cea a filosofului atenian referitoare la libertatea de exprimare.²³ Fără a ne îndepărta de subiect, să reținem și un sfat din înțelepciunea regelui Solomon, adresat celui foarte revoltat de ofensele unora, dar care ar putea învăța ceva de la cei obișnuiți cu arta ironiei: „nu certa pe cel batjocoritor, ca să nu te urască; dojenește pe cel înțelept, și el te va iubi”²⁴. Cum să răspundem, așadar, în mod agreabil, celui care ne acuză că l-am ridiculizat sau că i-am lezat orgoliul? Fără a-l certa, în spiritul celor anterior afirmate, nu mai amănunțit decât zice și Petrarca: „Prietene, dacă

²¹ Diogenes Laertios, *op. cit.*, p. 171.

²² „Trebuie să ne livrăm cu bună voie poeziilor comici, căci, dacă ei ne batjocoresc pentru defecte reale, ne fac un serviciu că le putem îndrepta, iar de nu, insultele lor nu ne ating.” (*Ibidem*, p. 102)

²³ „Dacă acea opinie este corectă, atunci lor [părții vizate] li s-a răpit ocazia de a trece de la eroare la adevăr; dacă ea este greșită, ei pierd ceva la fel de profitabil, și anume imaginea mai clară și senzația mai vie a adevărului, produsă prin coliziunea acestuia cu eroarea.” (John Stuart Mill, *Despre libertate*, Humanitas, București, 2005, p. 65)

²⁴ *Pildele lui Solomon*, 9, 8.

SimpliCitate

ți-am spus ceva neadevărat, îndreaptă-mă, dacă e adevărat, îndreaptă-te. Adio”²⁵. Desigur, o astfel de abordare nu e complet lipsită de riscuri, ci presupune un partener de dialog rațional. Pe de altă parte, dacă noi înșine am devenit subiect de batjocură – fără a ceda tentației de a ne răzbuna în vreun fel sau, dacă suntem prea emotivi, fără a ne lăsa descurajați – putem recurge la o inspirată ironie umoristică²⁶. Unii au o prezență de spirit aproape nativă în a contracara ofensele, dar cei mai mulți dintre noi au nevoie de un anumit antrenament pentru a se autoapăra cum se cuvine. Tocmai de aceea consilierul filosofic Lou Marinoff se oferă să-i antreneze pe cei care vor să practice ceea ce în propriii lui termeni se numește „judo social”.

Într-o altă ordine de idei, unii oameni, din motive ce țin de funcționalitatea proceselor neurologice, nu prea pricep ironiile. De pilda, „lezarea emisferei drepte a creierului diminuează înțelegerea multor trăsături mai puțin clare ale limbajului, cum ar

²⁵ Francesco Petrarca, „Din Scrisorile Familiare”, în *Scrieri alese*, Editura Univers, București, 1982, p. 427.

²⁶ Un bun exemplu de astfel de răspuns în fața unui afront (nemeritat) este cel oferit de celebra actriță Meryl Streep, aflată la începutul carierei sale, căreia i-a fost refuzată șansa de a juca în filmul King Kong, spunându-i-se că ar fi prea „urâtă” pentru acel rol: „I am sorry you think I am too ugly for your film but you are just one opinion in a sea of thousands and I am off to find a kinder tide”.

fi întrebările indirecte, sarcasmul, umorul și metafora”²⁷. Iar o afirmație aluzivă fără un destinatar care să se și „prindă” ar fi pur și simplu inutilă. Să ne imaginăm următorul scenariu: un tânăr vrea să-și invite prietena acasă în condițiile în care apartamentul acesteia va fi renovat. Și-o întreabă: „Dar dacă va fi atâta dezordine la tine acasă, oare unde vei dormi în această perioadă?”. Răpunsurile ei sincere (evident non-ironice) – în cazul în care ar avea problemele semnalate anterior cu privire la emisfera dreapta a creierului – ar fi „nu știu”, „probabil voi dormi la o vecină” sau orice altă variantă de răspuns „serioasă” care nu ar reflecta nicidecum faptul că a „prins” sensul întrebării tânărului.

Dincolo de orice astfel de probleme medicale, înțelegerea și acceptarea provocării ironiei presupune totuși un anumit tip de cultură și de inteligență emoțională. De obicei, atunci când auzim un cuvânt sau o propoziție nu urmărim să aflăm care ar fi sensul lor în sine, ci în contextul în care apar. Mai mult decât atât, suntem nevoiți să descifrăm și sensul special pe care-l dă locutorul aceluia cuvânt, respectiv acelei propoziții. Procesul înțelegerii (descompus ar fi:

²⁷ Angus Gellatly & Oscar Zarate, *Mind and Brain. A graphic guide to the science of your grey matter*, Gutenberg Press, Malta, 2007, p. 65. („Right hemisphere damage also impairs understanding of many less obvious features of language, such as indirect questions [...], sarcasm, humour and metaphor.” Trad. m.)

SimpliCitate

„legării în țel = în țel legerii”²⁸) este deci unul complex. Ironia se află, adeseori, în ochii receptorului experimentat.

Însă există și situații în care itinerariile insultei și ale ironiei acide conduc la efecte realmente devastatoare pentru persoana vizată. Fiecare om are o flexibilitate naturală la atacurile simbolice, dar copiii și alte categorii de persoane sensibile ar putea fi profund afectate de abuzurile emoționale, mai ales atunci când acestea devin sistematice.²⁹ Dar aș adăuga aici că adulții ar trebui să fie nu doar vigilenți cu cei mici, cât mai ales să nu le subestimeze capacitatea înnăscută de redresare. Și, îndeosebi, să nu se lase foarte ușor impresionați de atitudinile teatrale lacrimogene ale acestora, puse de obicei în scenă numai cu scopul de a obține ceea ce își doresc de fapt. Pe scurt, copiii care și-au început viața de școlar ar trebui tratați din ce în ce mai des ca niște adulți în devenire, nu ca niște ființe pururi firave și drăgălașe.

Revenind asupra justeii măsurii în ceea ce privește actul ironic, chiar și moralistul francez La Rochefoucauld avertizase că zeflemeaua trebuie totuși folosită „cu cumpătare față de prieteni și față de cei

²⁸ Ivan Ivlampie, *Omul tranziției. Exerciții de eshatologie*, Editura Axis Libri, Galați, 2010, p. 67.

²⁹ Cf. Lou Marinoff, *op. cit.*, p. 139.

Liviu I. Cocei

slabi”³⁰. Cine ar putea fi „cei slabi”, în afară de copiii?! Cred că ne putem referi și la acele persoane așa-zis „fanatice” care au concepții religioase, morale sau politice foarte rigide. De asemenea, oricine își va pierde demnitatea de a trăi din cauza unor afirmații malițioase în mod repetat scornite nu poate fi considerată „puternică”, după cum se poate vedea în filmul *The Escort*, în care o frumoasă tânără, inteligentă, dar sensibilă la batjocură și zvonuri calomnioase, devine „damă de companie”. De ce? Tocmai din dorința de a scăpa de suferința pricinuită de *bullying*-ul la care a fost supusă și de „a da dreptate” astfel (a-fi-pe-placul) celor care au înjosit-o, adică celor care au inventat fapte cu conținut explicit despre ea. Același reflex psihologic auto-distructiv poate fi observat și în filmul *Malèna*, cu Monica Bellucci în rol principal. Filosoful român Mircea Florian descria această „ciudată pornire” de a face exact ceea ce ni se reproșează – de-a dreptul ironică de altfel – în termenii următori: „uneori cel bârfit și ridiculizat, vorba poetului, «își face din poreclă un renume», exagerează răul, pentru a-l ascunde, se mândrește cu slăbiciunea sa, o teoretizează, o ridică la rangul de principiu. Această schimbare este și mai vădită, când în loc de clevetire avem o calomnie, adică

³⁰ La Rochefoucauld, *Maxime și reflecții*, Editura Minerva, București, 1972, pp. 153-154.

SimpliCitate

când se inventează pe de-a-ntregul o pretinsă faptă rea. Când calomnia începe să prindă, din dezgust și din revoltă, simțim parcă o ciudată pornire de a ne însuși, de a săvârși ceea ce ni se impută calomnios. O calomnie poate împinge la păcat pe o femeie virtuoaasă și mândră, și cu atât mai mult, cu cât calomnia a prins mai bine și n-a putut fi spulberată”³¹. Să nu uităm că o atare reacție ironică a avut și Socrate – înainte de a fi condamnat la moarte, în urma răspândirii acelor zvonuri: coruperea tinerilor, nerecunoașterea zeilor Cetății și promovarea altora – care și-a atras finalul tragic tocmai din cauză că și-a provocat judecătorii cu o pledoarie ireverențioasă. Nietzsche nu avea niciun dubiu că marele filosof atenian a forțat o decizie defavorabilă sieși, dându-le astfel „dreptate” acuzatorilor săi. Iată cum o existență ironică acceptă uneori să fie lezată și chiar sacrificată pentru a-și sublinia nevinovăția și veridicitatea propriului punct de vedere.

Aspectele surprinse în paragrafele anterioare aduc în discuție moralitatea ironiei și a formelor estetice ale acesteia. Există replici spumoase, divagații tendențioase, dar și glume proaste. Unii oameni chiar și-au făcut o „profesie” din plăcerea de a vâna gafe sau de a respinge fără milă prin râs orice banală stângăcie.

³¹ Mircea Florian, *Arta de a suferi. Trepetic sufletesc*, Editura Garamond, București, 2001, pp. 119-120.

Conștienți fiind de „rănirea” simbolică ce se realizează prin răs, aceștia apelează prea des la formele dure ale ironiei (cum ar fi sarcasmul, care înseamnă propriu-zis „a mușca din carne”), dovedind un fel de imaturitate socială. În schimb, ironistul-înțelept atacă slăbiciunea umană, nu individul în sine, ba chiar poate arăta o certă înțelegere față de acesta. Din punct de vedere moral, de cele mai multe ori, mai important decât ceea ce se zice este *cine* o spune și *cui*. Politicienii și, în general, orice persoană foarte autoritară ar trebui să se abțină de la ironii, mai ales într-un context public, cu diverși martori de față. Aceasta pentru că ironia e un simbol al puterii, iar politicienii nu ar face decât să-și scoată în evidență autoritatea (de care oricum se bucură) atunci când vor să fie și spirituali (cine nu își aduce aminte de invitația lui Adrian Năstase de a i se număra ouăle în locul găinilor?!). Oricât de inocentă i s-ar putea părea unui demnitar, gluma sa se poate transforma ușor într-o amenințare. O ironie banală poate fi extrem de păguboasă pentru un prim-ministru, mai ales dacă aluzia sa implică și categorii de persoane vulnerabile. De cele mai multe ori, ironia omului politic sfârșește prin a fi nedreaptă, fiindcă denotă aroganță și cinism, în sensul cel mai ordinar și mai nefilosofic. Ironia sănătoasă e centripetă, ivindu-se aproape întotdeauna de la periferie înspre centru, de la cei care critică sistemul social și lumea politicului.

SimpliCitate

Împreună cu Lou Marinoff, reamintesc ideea stoică potrivit căreia afirmațiile tendențioase n-ar trebui să ne descurajeze prea ușor. Oricât de dificil ar fi, cu ajutorul exercițiului potrivit, stă în puterea fiecărui adult responsabil (sau în devenire) să le respingă, să le ignore sau să le redirectioneze sub formă de ironie. Făcând o distincție între ceea ce depinde de noi și ceea ce nu ține de puterea noastră, stoicul Epictet conchidea că asupra părerii și aversiunii noi suntem singurii stăpâni³². Este ca și cum ar spune că nu putem fi obligați să ne simțim „loviți” fără acordul propriului nostru intelect. Atunci când ni se adresează o injurie și reacționăm crunt, *noi* înșine suntem de fapt cei care decidem. Ceea ce înseamnă că nu suntem nicidecum iraționali, pentru că, fie și preț de o clipă, judecăm afrontul, de obicei tratându-l ca pe un atac fizic sau închipuindu-ne „oare ce vor crede ceilalți” dacă nu răspundem înfuriați acelei forme de „înjosire”. Seneca observase foarte clar felul în care tocmai rațiunea contribuie la descătușarea mâniei: „deși este inamica rațiunii, [mânia] nu apare nicăieri decât acolo unde este loc

³² Epictet, *Manualul și Fragmente*, Editura Saeculum Vizual, București, 2002, p. 23. („Înainte de toate, din lucrurile lumii acesteia, unele stau în puterile tale, altele nu. Așa, peste părerea, voința, dorința și aversiunea ta, tu ești mai mare. De ce? Fiindcă acestea sunt supuse voinței tale. Din contra, peste corpul, averea, faima și rangul tău, tu nu ai nicio putere. De ce? Fiindcă acestea nu ascultă de voința ta.”)

pentru rațiune”³³. La fel ca în dragoste, există întotdeauna un moment de luciditate înainte ca lucrurile să scape de sub control. În sensul acesta înțelegea și Epictet că nu actul în sine al ridiculizării ne descumpănește, ci modul în care îl raportăm la noi înșine, felul cum îl catalogăm³⁴. În cele mai multe dintre cazuri, chiar și cei care recurg la agresiuni de natură fizică, tot din cauza unor reprezentări mentale ajung în astfel de situații extreme (de obicei e vorba de imaginea mentală a valorii juridice: (ne)dreptatea). *Răzbumarea* este calea cea mai veche de căutare a dreptății, de regulă personale. Exemplele sunt nenumărate în acest sens, acestea distingându-se în funcție de educația și de cultura fiecărui subiect. Dar dincolo de asta, oare de ce o situație neplăcută virtualmente similară este întâmpinată diferit? Tocmai din cauza capacității umane de reprezentare personală a valorilor, adică a ceea ce este important de susținut și care trebuie apărut într-un fel anume. În general, cu cât oamenii simt că le sunt afectate mai

³³ Seneca, *op. cit.*, p. 22.

³⁴ Epictet, *op. cit.*, p. 25. („nu fenomenele naturii chinuiesc pe oameni, ci părerile oamenilor despre dănsule. Așa, bunăoară, moartea n-are nimic de temut, cum găsește și Socrate. Dar părerea noastră, arătând-o îngrozitoare, o face într-adevăr îngrozitoare. De aceea, la orice piedică, durere sau nenorocire, tu nu da vina pe altul decât pe tine, adică pe părerea ta. Căci prostul la toate dă vina pe alții; cel ce începe a se lumina dă vina pe sine; iar înțeleptul nici pe altul, nici pe sine.”)

SimpliCitate

mult valorile (în privința cărora au o concepție, fie ea și slab definită), cu atât mai puternic tind să își manifeste mânia.

Sintetizând toate aceste idei, gândul că nu toate lucrurile (sau situațiile) în sine ne afectează, ci numai anumite reprezentări mentale defectuoase despre acestea, are menirea de a slăbi forța influenței nefaste a prejudecăților referitoare la deriziune. Iar o persoană care se bucură într-adevăr de propria libertate de gândire și conștientizează faptul că nimeni (în afară de el însuși) nu îi poate influența felul de a se raporta la o situație oarecare nu poate rămâne impasibilă la observațiile stoicilor, ci doar la eventualele insulte și aluzii răutăcioase ale celorlalți. În cele din urmă, depinde de voința exersată a fiecărei persoane mature cum își temperează instinctele, cum își formează părerile și, bineînțeles, dacă se decide să își manifeste brutal sau în mod ironic indignarea. Țelul final al acestui stoicism socratic: ironia să devină a doua limbă maternă! Deși corectitudinea politică crede prea mult în lacrimi considerând că răul cel mare derivă dintr-un măr al discordiei, nu putem nega faptul că posibilitatea ofensei e acum foarte mare.³⁵

³⁵ Exemple de persoane care se ofensează extrem de ușor regăsim într-un articol din cotidianul *Adevărul*, din care aflăm că un „bravo, fetelor!” sau un tablou care portretizează femei nud devin motive serioase de a te simți ofensat și de a protesta ca atare. A se consulta sursa online pentru lămuriri suplimentare:

Liviu I. Cocei

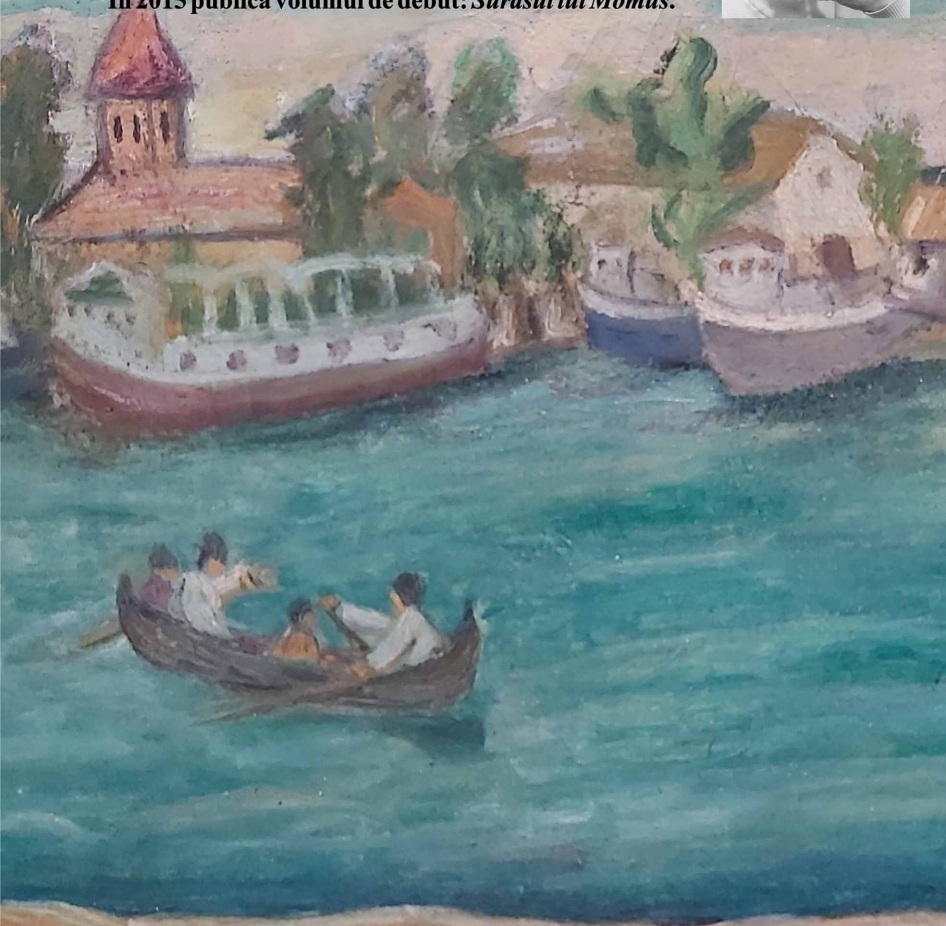
Banalul fapt că cineva gândește diferit de majoritate sau se comportă într-un stil aparte tulbură modul de viață al comunității sale. Oare Socrate nu și-a ofensat contemporanii cu întrebările lui aparent inutile și sâcâitoare? Astăzi, probabil mai mult ca oricând, avem nevoie de ironiști înțelepți, pentru că mereu revin, fie și sub alte înfățișări, noi prejudecăți și superstiții ce trebuie ridiculizate. Cât despre cei „ofensabili”, să le spunem că nu trebuie menajați întotdeauna, ci că au nevoie să fie căliți. Și să le mai transmitem că diferența dintre *a fi rănit* și *a fi ofensat* constă în faptul că ofensa poate fi gestionată (fie apelând la gândirea critică fie cu ajutorul unui filosof practician cum este și Lou Marinoff), la nevoie, printr-o șarmantă contraofensivă a ironiei.

https://adevarul.ro/life-style/parinti/cum-aparut-generatia-fulgi-nea-tinerii-hipersensibili-vesnic-nemultumiti-ofensati-cele-mai-banale-lucruri-1_5a79f5d2df52022f75426a9a/index.html
(accesat: 18.02.2020)

Doctor în filosofie cu o teză despre valoarea culturală a ironiei, Liviu I. Cocei este profesor asociat la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

Interesat fiind de probleme ce țin de aria de cuprindere a esteticii, axiologiei și a filosofiei culturii, dar și de domenii mai recente precum consilierea filosofică, contribuie cu articole, studii și recenzii în diverse reviste de specialitate sau în volumele colective ale unor conferințe (inter)naționale.

În 2015 publică volumul de debut: *Surâsul lui Momus*.

ISBN 978-606-8769-27-1

9 786068 769271